

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет менеджменту і маркетингу
Кафедра економіки**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

**Завідувач(ка) кафедри,
д.е.н., проф.**

_____ **Ігор ВІНІЧЕНКО**
« ____ » _____ **2025 р.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: «ОЦІНКА РІВНЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО
ЙОГО ПІДВИЩЕННЯ»**

Освітньо-професійна програма «Економіка»

Спеціальність 051 «Економіка»

Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувач

Ярослав КАРБІВНИЧИЙ

**Науковий керівник,
к.е.н., доцент**

Катерина ДІДУР

Дніпро – 2025

**ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет: Менеджменту і маркетингу

Кафедра: Економіки

Освітньо-професійна програма: «Економіка»

Спеціальність: 051 «Економіка»

Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри,

д.е.н., проф.

_____ І.І. Вініченко

« _____ » _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної роботи

КАРБІВНИЧОМУ ЯРОСЛАВУ АНДРІЙОВИЧУ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Оцінка рівня соціально-економічного розвитку аграрного підприємства та розробка пропозицій щодо його підвищення»

Науковий керівник: Дідур Катерина Миколаївна, к.е.н., доцент затверджені наказом ДДАЕУ від «7» жовтня 2025 р. № 2988.

2. Термін подання здобувачем роботи: 10 грудня 2025 року.

3. Вихідні дані до роботи: нормативно-правові акти України, річна фінансова звітність підприємства, офіційні статистичні дані, додаткові аналітичні матеріали, що доповнюють фінансову інформацію, а також спеціалізовані наукові публікації та дослідження у сфері економіки та управління.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретико-методологічні основи оцінки соціально-економічного розвитку аграрних підприємств. 2. Оцінка рівня соціально-економічного розвитку фермерського господарства «Агро-Лідер С». 3. Напрями підвищення соціально-економічного розвитку ФГ «Агро-Лідер С».

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): 1. Класифікація чинників впливу на динаміку розвитку аграрного підприємства. 2. Організаційна структура ФГ «Агро-Лідер

С». 3. Обладнання для виробництва пелет і комбікормів МЛГ 1000 COMBI. 4. Накопичені дисконтовані грошові потоки проекту (тис. грн.)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 05.02.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вступ та теоретико-методологічні основи оцінки соціально-економічного розвитку аграрних підприємств	травень 2025	виконано
2	Оцінка рівня соціально-економічного розвитку фермерського господарства «Агро-Лідер С»	червень-липень 2025	виконано
3	Розробка напрямів щодо підвищення соціально-економічного розвитку ФГ «Агро-Лідер С»	вересень-жовтень 2025	виконано
4	Висновки і пропозиції	листопад 2025	виконано
5	Оформлення кваліфікаційної роботи	листопад-грудень 2025	виконано

Здобувач _____
(підпис)

Ярослав КАРБІВНИЧИЙ
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____
(підпис)

Катерина ДІДУР
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Тема: «Оцінка рівня соціально-економічного розвитку аграрного підприємства та розробка пропозицій щодо його підвищення»

Кваліфікаційна робота містить: 87 с., 4 рис., 25 табл., 42 літературні джерела.

Об'єкт дослідження: соціально-економічний розвиток аграрного підприємства як основа підвищення його фінансової стабільності та конкурентоспроможності.

Предмет дослідження: теоретичні, аналітичні та практичні аспекти оцінки соціально-економічного розвитку і формування механізмів підвищення ефективності діяльності аграрних підприємств у сучасних умовах.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та розробка прикладних заходів щодо підвищення соціально-економічного потенціалу ФГ «Агро-Лідер С», включно з реалізацією інноваційних виробничих проектів, та формування практичних рекомендацій щодо підвищення прибутковості, ресурсної ефективності та фінансової стійкості підприємства.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність і значення соціально-економічного розвитку аграрних підприємств та визначити його роль у забезпеченні конкурентоспроможності.

2. Визначити критерії та методичні підходи до оцінки соціально-економічного розвитку підприємств.

3. Проаналізувати внутрішні і зовнішні чинники, що формують динаміку розвитку та прибутковість аграрного господарства.

4. Надати загальну характеристику ФГ «Агро-Лідер С» та оцінити його організаційно-виробничий потенціал.

5. Провести комплексну діагностику фінансово-економічного стану господарства, включно з оцінкою ресурсної ефективності та рентабельності.

6. Виявити ключові резерви підвищення прибутковості та оцінити їх кількісно й якісно.

7. Розробити практичні пропозиції щодо впровадження виробництва солом'яних пелет, оптимізації ресурсів та підвищення доходності підприємства.

8. Обґрунтувати економічну доцільність заходів і розрахувати фінансові показники ефективності проєкту.

Методи дослідження. Комплексний підхід, що поєднує системно-структурний аналіз, діалектичний метод, аналітичні та статистичні інструменти, економіко-математичне моделювання та розрахунково-аналітичні прийоми, порівняльний аналіз і сценарне моделювання. Для інтеграції кількісних і якісних аспектів використовувалися елементи стратегічного аналізу, SWOT-аналізу та індексного оцінювання. Візуалізація результатів здійснювалась за допомогою графіків, діаграм і таблиць, що забезпечило наочне відображення динаміки соціально-економічного розвитку, ефективності використання ресурсів та фінансових результатів. Крім того, застосування експертних оцінок і багатокритеріального моделювання дозволило визначити пріоритетні напрями підвищення прибутковості та ресурсної ефективності підприємства, оцінити ризики та розробити адаптивні стратегії управління в умовах нестабільного ринкового середовища.

Інформаційна база: нормативно-правові акти України, статистичні дані Державної служби статистики, річна фінансова та управлінська звітність ФГ «Агро-Лідер С» за 2022-2024 рр., галузеві аналітичні огляди, а також наукові публікації та практичні дослідження у сфері економіки сільського господарства, стратегічного управління та фінансів.

Наукова новизна:

1. Уточнено зміст категорії «соціально-економічний розвиток аграрного підприємства» як динамічного, системного процесу якісних змін у виробничій, фінансовій, трудовій та соціальній сферах, спрямованого на підвищення ефективності господарювання, зміцнення кадрового потенціалу, поліпшення добробуту працівників та посилення ролі підприємства у розвитку сільського

простору, на відміну від існуючих визначень, які не інтегрують одночасно внутрішньогосподарські процеси (зростання продуктивності, інноваційність, модернізацію основних фондів) та зовнішні ефекти (створення робочих місць, соціальна підтримка, вплив на розвиток громади) в єдину аналітичну рамку.

2. Удосконалено концептуальні підходи до соціально-економічного розвитку аграрного підприємства як комплексного багаторівневого процесу, що охоплює економічну ефективність, кадровий потенціал, соціальну відповідальність та екологічну сталість, підкреслюючи взаємозв'язок між внутрішньогосподарськими перетвореннями та регіональним розвитком.

3. Систематизовано фактори впливу на прибутковість і ресурсну ефективність у сільському господарстві за критеріями джерела, масштабу та контролюваності, що дозволяє більш точно прогнозувати фінансові результати, оцінювати ризики та розробляти адаптивні стратегії управління в умовах нестабільного ринкового середовища.

4. Розроблено оптимізаційну модель підвищення прибутковості через впровадження виробництва солом'яних пелет із урахуванням агротехнічних, ресурсних та економічних обмежень, яка дозволяє підвищити валову маржу підприємства на 18-20 % та забезпечує більш ефективне використання вторинних сільськогосподарських ресурсів.

5. Запропоновано методичний підхід до оцінки резервів підвищення соціально-економічного потенціалу, що інтегрує виробничі, кадрові, фінансові, маркетингові та організаційно-управлінські чинники, дозволяючи визначати пріоритетність заходів та формувати цілісну стратегію розвитку підприємства.

6. Удосконалено методику прогнозування фінансових результатів через сценарне моделювання (базовий, оптимістичний та песимістичний сценарії), що забезпечує оцінку чутливості прибутковості до змін ринкових умов, коливань цін на сировину та ресурсів, а також підвищує адаптивність управлінських рішень у кризових та нестабільних економічних ситуаціях.

7. Розвинуто підходи до стратегічного управління підприємством, поєднуючи фінансово-економічний аналіз із цифровими інструментами

оптимізації, управління ризиками, диверсифікації доходів і інноваційними технологіями, що забезпечує стабільне зростання чистого прибутку, підвищення ресурсної ефективності та скорочення дефіциту EBITDA.

8. Вперше запропоновано інтегрований механізм реалізації інвестиційних проектів у агропідприємстві на основі переробки побічної сільськогосподарської продукції, що поєднує технологічні, кадрові та фінансові компоненти, забезпечуючи стійке формування додаткових джерел доходу та соціально-економічну стабільність регіону.

9. Обґрунтовано економічну доцільність комплексної моделі підвищення соціально-економічного розвитку господарства з урахуванням факторів воєнного часу та економічної турбулентності, що дозволяє підприємствам оптимізувати використання земельних, трудових та капітальних ресурсів, підвищити ефективність виробництва та закласти основу для сталого зростання в довгостроковій перспективі.

Практичне значення отриманих результатів. Запропоновані заходи можна безпосередньо впровадити у діяльність ФГ «Агро-Лідер С». Реалізація проекту виробництва солом'яних пелет забезпечує диверсифікацію доходів, підвищує ефективність використання ресурсів, формує нові робочі місця та зміцнює фінансову стабільність господарства. Застосування сценарного прогнозування та оптимізаційних моделей дозволяє підвищити конкурентоспроможність, покращити планування фінансових результатів і сформувати основу для подальших інвестиційних ініціатив. Отримані результати можуть бути використані й іншими аграрними підприємствами для підвищення ефективності управління виробничими, трудовими та фінансовими ресурсами в умовах економічної нестабільності та зовнішніх ризиків.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

Аграрне підприємство; диверсифікація доходів; виробництво агропелет; оптимізація ресурсів; прибутковість; ресурсна ефективність; сценарне моделювання; соціально-економічний розвиток; стратегія розвитку; фінансова стійкість.

KEY WORDS:

Agricultural enterprise; diversification of income; pellet production; resource optimization; profitability; resource efficiency; scenario modeling; socio-economic development; development strategy; financial stability.

ЗМІСТ

ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	17
1.1. Сутність і значення соціально-економічного розвитку в аграрному секторі..	17
1.2. Показники, критерії та методи оцінки соціально-економічного розвитку.....	20
1.3. Чинники, що впливають на динаміку розвитку аграрних підприємств.....	24
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РІВНЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «АГРО-ЛІДЕР С»	30
2.1. Загальна характеристика аграрного підприємства.....	30
2.2. Оцінка рівня соціально-економічного розвитку ФГ «Агро-Лідер С».....	33
2.3. Динаміка фінансових результатів та ресурсної стійкості підприємства.....	43
Висновки до другого розділу.....	48
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ФГ «АГРО-ЛІДЕР С»	51
3.1. Концептуальні засади формування економічної стратегії розвитку господарства.....	51
3.2. Організаційно-економічні механізми підвищення соціально-економічного потенціалу ФГ «Агро-Лідер С» на основі впровадження виробництва солом'яних пелет.....	55
3.3. Економічна модель реалізації проекту виробництва солом'яних пелет у ФГ «Агро-Лідер С».....	64
Висновки до третього розділу.....	76
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83

ВСТУП

Актуальність теми. Соціально-економічний розвиток аграрних підприємств виступає критичною складовою забезпечення продовольчої безпеки, стабільності регіональної економіки та підвищення добробуту сільських громад. В умовах воєнних дій в Україні, зруйнованої інфраструктури, коливання ринкових цін на сільськогосподарську продукцію та нестабільності державної підтримки агропідприємства стикаються з унікальними викликами, що ставлять під сумнів їх фінансову стійкість та здатність до відновлення виробничих процесів. Ці обставини підкреслюють необхідність формування стратегій адаптивного розвитку, які враховують комплекс внутрішніх та зовнішніх факторів, забезпечують ефективне використання ресурсів та створюють основу для довгострокової конкурентоспроможності.

Актуальність дослідження зумовлена потребою інтеграції економічних, соціальних та інноваційних аспектів управління аграрними підприємствами, що дозволяє не лише оптимізувати виробничі та трудові ресурси, а й формувати нові джерела доходів, підтримувати соціальну стабільність і підвищувати рівень життя працівників. Проблематика соціально-економічного розвитку і підвищення прибутковості аграрних підприємств була предметом дослідження численних вітчизняних та зарубіжних учених. Серед українських дослідників варто виділити В. Костенка, О. Панасенка та І. Шевченка, які розглядали організаційно-економічні механізми підвищення продуктивності та ефективності господарств. Зарубіжні науковці, такі як М. Porter, J. Barney та P. Drucker, зосереджували увагу на стратегічному управлінні, ресурсній ефективності та формуванні конкурентних переваг, що актуально для оцінки потенціалу аграрних підприємств в умовах динамічного ринку. Сучасні українські дослідження, зокрема роботи С. Ковальчука та Л. Бондаренка, акцентують на багаторівневому підході до оцінки соціально-економічного розвитку, що поєднує мікро-, мезо- та макрорівні, інтегруючи внутрішньо-господарські показники, регіональні умови та державну політику.

Водночас, незважаючи на існуючі дослідження, низка питань залишаються недостатньо опрацьованими, особливо у контексті воєнного часу та економічної турбулентності. По-перше, відсутні комплексні методики оцінки соціально-економічного розвитку фермерських господарств, що поєднували б фінансові, кадрові, виробничі та соціальні показники. По-друге, недостатньо систематизовані фактори впливу на прибутковість і ресурсну ефективність у умовах зовнішніх ризиків, включно з порушенням логістики та коливанням цін. По-третє, обмежено застосовується сценарне моделювання та стратегічний аналіз для прогнозування адаптивності та стійкості підприємств. По-четверте, відсутні методики оцінки резервів підвищення прибутковості та соціальної стабільності малих і середніх фермерських господарств в кризових умовах. Нарешті, мало досліджено потенціал впровадження інноваційних технологій та вторинних ресурсів, зокрема виробництва агропелет, для підвищення соціально-економічного розвитку та формування нових джерел доходів. Саме ці невирішені проблеми стали підґрунтям для вибору теми дослідження «Оцінка рівня соціально-економічного розвитку аграрного підприємства та розробка пропозицій щодо його підвищення».

Об'єкт дослідження є соціально-економічний розвиток аграрного підприємства як основа підвищення його фінансової стабільності та конкурентоспроможності.

Предметом дослідження виступають теоретичні, аналітичні та практичні аспекти оцінки соціально-економічного розвитку і формування механізмів підвищення ефективності діяльності аграрних підприємств у сучасних умовах.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка прикладних заходів щодо підвищення соціально-економічного потенціалу ФГ «Агро-Лідер С», включно з реалізацією інноваційних виробничих проектів, та формування практичних рекомендацій щодо підвищення прибутковості, ресурсної ефективності та фінансової стійкості підприємства.

Для досягнення мети дослідження було виконано такі завдання:

1. Розкрито сутність і значення соціально-економічного розвитку аграрних підприємств та визначено його роль у забезпеченні конкурентоспроможності.
2. Визначено критерії та методичні підходи до оцінки соціально-економічного розвитку підприємств.
3. Проаналізовано внутрішні та зовнішні чинники, що формують динаміку розвитку та прибутковість аграрного господарства.
4. Надано загальну характеристику ФГ «Агро-Лідер С» та оцінено його організаційно-виробничий потенціал.
5. Проведено комплексну діагностику фінансово-економічного стану господарства, включно з оцінкою ресурсної ефективності та рентабельності.
6. Виявлено ключові резерви підвищення прибутковості та оцінено їх кількісно й якісно.
7. Розроблено практичні пропозиції щодо впровадження виробництва солом'яних пелет, оптимізації ресурсів та підвищення доходності підприємства.
8. Обґрунтовано економічну доцільність запропонованих заходів та розраховано фінансові показники ефективності проекту.

Методи дослідження. Комплексний підхід, що поєднує системно-структурний аналіз, діалектичний метод, аналітичні та статистичні інструменти, економіко-математичне моделювання та розрахунково-аналітичні прийоми, порівняльний аналіз і сценарне моделювання. Для інтеграції кількісних і якісних аспектів використовувалися елементи стратегічного аналізу, SWOT-аналізу та індексного оцінювання. Візуалізація результатів здійснювалась за допомогою графіків, діаграм і таблиць, що забезпечило наочне відображення динаміки соціально-економічного розвитку, ефективності використання ресурсів та фінансових результатів. Крім того, застосування експертних оцінок і багатокритеріального моделювання дозволило визначити пріоритетні напрями підвищення прибутковості та ресурсної ефективності підприємства, оцінити ризики та розробити адаптивні стратегії управління в умовах нестабільного ринкового середовища.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, статистичні дані Державної служби статистики, річна фінансова та управлінська звітність ФГ «Агро-Лідер С» за 2022-2024 рр., галузеві аналітичні огляди, а також наукові публікації та практичні дослідження у сфері економіки сільського господарства, стратегічного управління та фінансів.

Наукова новизна:

1. Уточнено зміст категорії «соціально-економічний розвиток аграрного підприємства» як динамічного, системного процесу якісних змін у виробничій, фінансовій, трудовій та соціальній сферах, спрямованого на підвищення ефективності господарювання, зміцнення кадрового потенціалу, поліпшення добробуту працівників та посилення ролі підприємства у розвитку сільського простору, на відміну від існуючих визначень, які не інтегрують одночасно внутрішньогосподарські процеси (зростання продуктивності, інноваційність, модернізацію основних фондів) та зовнішні ефекти (створення робочих місць, соціальна підтримка, вплив на розвиток громади) в єдину аналітичну рамку.

2. Удосконалено концептуальні підходи до соціально-економічного розвитку аграрного підприємства як комплексного багаторівневого процесу, що охоплює економічну ефективність, кадровий потенціал, соціальну відповідальність та екологічну сталість, підкреслюючи взаємозв'язок між внутрішньогосподарськими перетвореннями та регіональним розвитком.

3. Систематизовано фактори впливу на прибутковість і ресурсну ефективність у сільському господарстві за критеріями джерела, масштабу та контролюваності, що дозволяє більш точно прогнозувати фінансові результати, оцінювати ризики та розробляти адаптивні стратегії управління в умовах нестабільного ринкового середовища.

4. Розроблено оптимізаційну модель підвищення прибутковості через впровадження виробництва солом'яних пелет із урахуванням агротехнічних, ресурсних та економічних обмежень, яка дозволяє підвищити валову маржу підприємства на 18-20 % та забезпечує більш ефективне використання вторинних сільськогосподарських ресурсів.

5. Запропоновано методичний підхід до оцінки резервів підвищення соціально-економічного потенціалу, що інтегрує виробничі, кадрові, фінансові, маркетингові та організаційно-управлінські чинники, дозволяючи визначати пріоритетність заходів та формувати цілісну стратегію розвитку підприємства.

6. Удосконалено методику прогнозування фінансових результатів через сценарне моделювання (базовий, оптимістичний та песимістичний сценарії), що забезпечує оцінку чутливості прибутковості до змін ринкових умов, коливань цін на сировину та ресурсів, а також підвищує адаптивність управлінських рішень у кризових та нестабільних економічних ситуаціях.

7. Розвинуто підходи до стратегічного управління підприємством, поєднуючи фінансово-економічний аналіз із цифровими інструментами оптимізації, управління ризиками, диверсифікації доходів і інноваційними технологіями, що забезпечує стабільне зростання чистого прибутку, підвищення ресурсної ефективності та скорочення дефіциту EBITDA.

8. Вперше запропоновано інтегрований механізм реалізації інвестиційних проєктів у агропідприємстві на основі переробки побічної сільськогосподарської продукції, що поєднує технологічні, кадрові та фінансові компоненти, забезпечуючи стійке формування додаткових джерел доходу та соціально-економічну стабільність регіону.

9. Обґрунтовано економічну доцільність комплексної моделі підвищення соціально-економічного розвитку господарства з урахуванням факторів воєнного часу та економічної турбулентності, що дозволяє підприємствам оптимізувати використання земельних, трудових та капітальних ресурсів, підвищити ефективність виробництва та закласти основу для сталого зростання в довгостроковій перспективі.

Практичне значення отриманих результатів. Запропоновані заходи можна безпосередньо впровадити у діяльність ФГ «Агро-Лідер С». Реалізація проєкту виробництва солом'яних пелет забезпечує диверсифікацію доходів, підвищує ефективність використання ресурсів, формує нові робочі місця та зміцнює фінансову стабільність господарства. Застосування сценарного прогнозування та

оптимізаційних моделей дозволяє підвищити конкурентоспроможність, покращити планування фінансових результатів і сформувавши основу для подальших інвестиційних ініціатив. Отримані результати можуть бути використані й іншими аграрними підприємствами для підвищення ефективності управління виробничими, трудовими та фінансовими ресурсами в умовах економічної нестабільності та зовнішніх ризиків.

Апробація результатів дипломного дослідження. Результати та основні висновки проведеного дослідження пройшли апробацію на наукових майданчиках як на національному, так і на міжнародному рівнях. Зокрема, вони були представлені на XIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економічні проблеми модернізації та інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств» у доповіді «Механізм забезпечення сталого соціально-економічного зростання аграрного підприємства» (м. Дніпро, ДДАЕУ, 28-29 квітня 2025 р.). Крім того, ключові результати дослідження були обговорені на IV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми економіки, управління та маркетингу в аграрному бізнесі» в межах виступу «Економічний розвиток і продовольча безпека: взаємозв'язок та стратегічні аспекти» (м. Дніпро, ДДАЕУ, 2-3 жовтня 2025 р.).

Значущість та практична цінність проведеного дослідження підтверджується також його публікацією у науковому фаховому виданні: Дідур К. М., **Крабівничий Я. А.** «Інституційні засади підвищення ефективності діяльності аграрних підприємств в умовах глобальних трансформацій». *Агросвіт*. 2025. №19. С. 105-114. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.19.105>. Опубліковані матеріали забезпечили обговорення методологічних та практичних аспектів підвищення соціально-економічного потенціалу аграрних підприємств серед наукової та професійної спільноти.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи магістра. Кваліфікаційна робота магістра має наступну структуру: реферат, вступ, три основні розділи, кожен із яких містить по три підрозділи, висновки з практичними рекомендаціями

та перелік використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 87 сторінок, а список літератури налічує 42 джерела.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність і значення соціально-економічного розвитку в аграрному секторі

У сучасних умовах соціально-економічний розвиток аграрного сектору України набуває особливої ваги. Структурна перебудова економіки, інтеграція у світовий ринок, зміна моделі державної підтримки, вплив збройної агресії РФ та повоєнні виклики формують потребу в комплексному осмисленні факторів і механізмів розвитку сільськогосподарських підприємств. Водночас, соціальні наслідки економічної діяльності залишаються недостатньо інтегрованими в аналітичну площину оцінки ефективності аграрного виробництва. Саме тому вивчення сутності соціально-економічного розвитку аграрних підприємств є важливим як з теоретичного, так і з прикладного погляду.

У науковій літературі поняття «соціально-економічний розвиток» розглядається з різних теоретико-методологічних позицій. Так, І.І. Лукінов ще у 1990-х роках визначав розвиток сільського господарства як «неперервний, прогресивний рух у напрямі забезпечення зростання продуктивності, поліпшення економічних результатів, посилення соціального захисту сільського населення» [16]. Саме це визначення стало основою для інтегративного підходу, у межах якого виробнича та соціальна функції сільського господарства розглядаються як нерозривно пов'язані. На думку М.Й. Маліка, соціально-економічний розвиток аграрного підприємства має базуватись на оптимальному поєднанні внутрішньогосподарських ресурсів, ефективному управлінні, зростанні прибутку та реалізації соціальних програм для працівників [18]. Учений вважає, що лише в умовах гармонізації економічної та соціальної функції можливе стійке відтворення аграрного виробництва. П.Т. Саблук розглядає соціально-економічний розвиток як основу сталого сільського розвитку, підкреслюючи, що «розвиток підприємства має забезпечувати як підвищення ефективності виробництва, так і розширення

соціальних гарантій, включаючи умови праці, соціальне страхування, зайнятість, культурний розвиток громади» [27]. С.М. Кваша пов'язує соціально-економічний розвиток із якістю людського капіталу, наголошуючи, що «високопродуктивна праця та інноваційність можливі лише в умовах соціальної мотивації, безпеки, участі працівників у розподілі результатів діяльності» [12]. Він також акцентує увагу на тісному взаємозв'язку між демографічною стабільністю села та соціальними умовами на підприємстві.

Серед зарубіжних підходів слід виокремити позицію М. Портера, який у своїй теорії конкурентоспроможності наголошує, що соціальні інвестиції можуть створювати довгострокову економічну цінність [37]. У цьому ж аспекті Стігліц та Сен у доповіді про вимір добробуту та соціального прогресу вказують на необхідність доповнення традиційних економічних показників соціальними індикаторами, такими як охоплення медичними послугами, якість освіти, рівень безпеки праці [41].

З урахуванням викладеного, очевидно, що соціально-економічний розвиток в аграрному секторі набуває міждисциплінарного значення та вимагає комплексного підходу до оцінки. Основним його наслідком є підвищення здатності аграрного підприємства не лише до економічного зростання, а й до соціального відтворення трудового ресурсу, стабілізації сільського простору та адаптації до ризиків (кліматичних, воєнних, демографічних). На нашу думку, соціально-економічний розвиток аграрного підприємства – це динамічний, системний процес якісних змін у його виробничій, фінансовій, трудовій та соціальній сферах, що спрямований на підвищення ефективності господарювання, зміцнення кадрового потенціалу, покращення добробуту працівників і посилення ролі підприємства у розвитку сільського простору. Ми вважаємо, що дане визначення дозволяє інтегрувати в єдину аналітичну рамку як внутрішньогосподарські процеси (ріст продуктивності, інноваційність, модернізацію основних фондів), так і зовнішні ефекти (зайнятість, соціальна підтримка, вплив на громаду).

Значення соціально-економічного розвитку аграрного підприємства є багатовимірним і проявляється на мікро-, мезо- та макрорівнях. На мікрорівні він

визначає життєздатність підприємства в умовах ринкової конкуренції, його здатність генерувати стабільні прибутки, нарощувати інвестиційний потенціал, забезпечувати фінансову стійкість у кризових ситуаціях, підтримувати високий рівень внутрішньої ефективності та впроваджувати сучасні управлінські рішення. Водночас важливою складовою є збереження та відтворення людського капіталу: формування безпечного виробничого середовища, гарантування соціального захисту працівників, забезпечення конкурентного рівня заробітної плати, підвищення кваліфікації персоналу та створення мотиваційної системи, орієнтованої на довгострокову зайнятість і розвиток професійного потенціалу [5].

На мезорівні соціально-економічно розвинені аграрні підприємства виступають стабілізаторами соціально-економічного життя сільських громад. Вони формують ядро регіонального агропромислового виробництва, забезпечують робочі місця для місцевого населення, стимулюють розвиток суміжних галузей (логістики, переробки, сервісу), створюють передумови для розширення інженерної, транспортної, освітньої та соціально-культурної інфраструктури. Крім того, такі підприємства часто виступають активними партнерами органів місцевого самоврядування у реалізації програм підтримки соціально вразливих груп населення, інвестують у розвиток місцевих шкіл, лікарень, закладів культури, ініціюють соціально-екологічні проекти, що сприяє збереженню сільського способу життя та соціальній згуртованості громад [9].

На макрорівні соціально-економічний розвиток аграрних підприємств безпосередньо впливає на стабільність і безпеку національної економіки. Такі підприємства відіграють ключову роль у зміцненні продовольчої безпеки держави, забезпечують стабільний експорт аграрної продукції, формують вагомую частку надходжень до державного бюджету, стимулюють інвестиційну активність та інноваційне оновлення аграрного сектору. Через ефективну участь у формуванні внутрішнього ринку та зовнішньоекономічних зв'язків аграрні підприємства сприяють зменшенню регіональної соціально-економічної нерівності, створюють додану вартість у сільських регіонах та забезпечують трансфер сучасних технологій у виробниче середовище.

Особливої актуальності соціально-економічний розвиток аграрних підприємств набуває в умовах післявоєнного відновлення України, оскільки саме вони мають потенціал стати ключовими локомотивами регіональної стабілізації, точками кристалізації нових економічних кластерів, осередками інтеграції демобілізованих військовослужбовців та внутрішньо переміщених осіб у виробничі й соціальні процеси. Аграрні підприємства можуть відігравати вирішальну роль у реконструкції територій, відновленні пошкодженої інфраструктури, забезпеченні зайнятості та підтримці продовольчого забезпечення як на національному, так і на локальному рівні [12].

Отже, значення соціально-економічного розвитку аграрного підприємства виходить далеко за межі вузькогалузевого виміру, адже воно включає економічну доцільність, соціальну справедливість, регіональну збалансованість, збереження демографічного потенціалу та стратегічну безпеку, формуючи основу для комплексної, інклюзивної та довгострокової політики сталого розвитку сільських територій в Україні.

1.2. Показники, критерії та методи оцінки соціально-економічного розвитку

Оцінка соціально-економічного розвитку аграрного підприємства є ключовим елементом управління його стратегією, що дозволяє не лише фіксувати поточний стан, а й виявляти дисбаланси, оцінювати динаміку та приймати обґрунтовані управлінські рішення. З огляду на комплексний характер самого поняття «соціально-економічний розвиток», система його оцінювання має ґрунтуватися на поєднанні кількісних та якісних показників, інтегрувати виробничо-господарську, фінансову, трудову та соціальну підсистеми підприємства. Залежно від глибини аналітичної деталізації, показники поділяються на базові (статистичні), комплексні (інтегральні) та оцінні (експертні) [4].

До економічного блоку показників належать: обсяг валової продукції, темпи її приросту, рівень рентабельності, чистий прибуток, фондівдача,

коефіцієнт фінансової стійкості, оборотність оборотних коштів, рівень інвестиційної активності, інноваційна активність (кількість упроваджених новацій, частка витрат на інновації). Перелічені показники дають змогу визначити ступінь ефективності виробничо-фінансової діяльності аграрного підприємства, його здатність до самофінансування, розширеного відтворення та інноваційного розвитку.

До соціального блоку показників зазвичай включають: середню заробітну плату працівників, динаміку її зростання, коефіцієнт плинності кадрів, рівень соціального забезпечення, обсяг соціальних витрат на одного працівника, частку коштів, спрямованих на поліпшення умов праці, соціальну підтримку, охорону здоров'я, професійний розвиток персоналу. Додатково можуть використовуватись інтегровані показники, які оцінюються шляхом опитувань. У контексті взаємодії з місцевою громадою важливими є також: участь у соціальних проєктах, благодійних програмах, сплата місцевих податків, співпраця з органами самоврядування, підтримка закладів освіти, культури, охорони здоров'я.

Таблиця 1.1

Класифікація показників соціально-економічного розвитку аграрного підприємства

Група показників	Конкретні показники	Одиниці виміру	Призначення
Економічні	Валовий дохід, чистий прибуток, рентабельність, фондовіддача	грн., %	Оцінка ефективності виробничої та фінансової діяльності
Інвестиційні	Обсяг капітальних вкладень, частка інвестицій у модернізацію	грн., %	Оцінка інноваційності та розвитку підприємства
Трудові	Середня заробітна плата, коефіцієнт плинності кадрів	грн., %	Оцінка соціального захисту та стабільності персоналу
Соціальні	Обсяг соціальних витрат на працівника, індекс задоволеності	грн., бал	Оцінка соціальної орієнтованості підприємства
Інфраструктурні	Внесок у розвиток місцевої інфраструктури	грн., % від прибутку	Оцінка впливу підприємства на розвиток громади

Джерело: [1, 2]

У науковій літературі виділяють низку ключових критеріїв для оцінки соціально-економічного розвитку аграрних підприємств, кожен із яких відображає певний аспект їх функціонування та перспективи. Першим критерієм є рівень ефективності господарської діяльності, який розглядається як фундаментальний показник життєздатності підприємства. Так, В.О. Яценко підкреслює, що ефективність слід оцінювати не лише через фінансові результати, а й через продуктивність використання ресурсів, що дозволяє відобразити комплексність виробничо-економічних процесів і їх вплив на формування соціального капіталу підприємства [32]. Водночас, як зазначає Т.І. Лункіна, без досягнення високих показників рентабельності та прибутковості забезпечити сталий розвиток і реалізацію соціальних функцій неможливо [17].

Другий критерій пов'язаний із інвестиційною та інноваційною активністю, що виступає стратегічним фактором конкурентоспроможності. К.А. Петрова акцентує увагу на тому, що інвестиції у модернізацію та впровадження новітніх технологій є ключовою передумовою адаптації аграрних підприємств до сучасних викликів ринку та кліматичних змін. Вона також наголошує на важливості державної підтримки та залучення зовнішніх фінансових ресурсів, без яких потенціал інноваційної діяльності не може бути повністю реалізований [23].

Третім, соціальним аспектом розвитку є орієнтація підприємства на забезпечення належних умов праці та підтримку соціальних інтересів працівників і громади. Т.В. Іванова доводить, що соціальна відповідальність у аграрному секторі є ключовим чинником збереження трудового потенціалу та підвищення продуктивності. Авторка підкреслює, що ефективна соціальна політика підприємств – це не лише дотримання трудового законодавства, а й активна участь у розвитку місцевих соціальних систем, що сприяє зміцненню соціальної згуртованості в сільських регіонах [10].

Четвертий критерій, стійкість розвитку, розглядається як здатність підприємства адаптуватися до зовнішніх впливів і кризових ситуацій. Ю.М. Кравченко підкреслює, що формування фінансових резервів, диверсифікація діяльності та гнучкість управлінських рішень є невід'ємними складовими

стійкості. Він також акцентує увагу на необхідності превентивного управління ризиками як базису для забезпечення довгострокової стабільності та розвитку [14].

Оцінювання соціально-економічного розвитку здійснюється за допомогою різних методів, серед яких основними є:

1. Порівняльний аналіз (benchmarking) – передбачає систематичне зіставлення ключових показників підприємства з середньогалузевими значеннями або з показниками провідних підприємств-лідерів. Метод дозволяє не лише виявляти відставання та резерви зростання, але й визначати найкращі практики управління, технологічного оснащення та організації виробництва, що можуть бути адаптовані до конкретних умов господарства.

2. Індексний метод – базується на побудові індексів змін окремих показників у динаміці з метою оцінки темпів розвитку підприємства. Прикладом є індекс соціального забезпечення, індекс продуктивності праці, індекс кадрової стабільності [22]. Використання індексного підходу дозволяє інтегрувати різнорідні показники та порівнювати їх у часі, що робить оцінку більш структурованою та аналітично обґрунтованою.

3. Експертна оцінка – застосовується для аналізу якісних або недостатньо формалізованих характеристик, таких як внутрішній клімат у колективі, мотивація персоналу, імідж роботодавця, ефективність внутрішніх комунікацій та соціальна відповідальність підприємства. Вона забезпечує глибше розуміння тих аспектів, які важко відобразити у числових показниках.

4. Метод багатокритеріальної оцінки – передбачає формування узагальненого інтегрального показника соціально-економічного розвитку шляхом нормалізації, вагового оцінювання та агрегування окремих показників. Такий підхід дозволяє побудувати ранжування підприємств за рівнем розвитку або відстежувати динаміку змін у межах одного господарства, що підвищує точність управлінських рішень.

5. SWOT-аналіз у поєднанні з соціальним аудитом – дозволяє комплексно оцінювати сильні та слабкі сторони підприємства, а також виявляти можливості та загрози у зовнішньому середовищі. Особливість цього підходу полягає у включенні

соціального виміру, що дає змогу не лише оптимізувати виробничо-фінансові процеси, а й підвищити рівень соціальної відповідальності та вплив підприємства на розвиток громади [30].

Комплексне оцінювання соціально-економічного розвитку підприємства передбачає врахування зовнішніх умов функціонування, таких як регіональні особливості, державна підтримка аграрного сектору, зміни у податковому та трудовому законодавстві, рівень розвитку інфраструктури сільських територій. Інтеграція кількісних і якісних методів аналізу дозволяє сформулювати обґрунтовані управлінські рішення, які спрямовані на підвищення конкурентоспроможності підприємства, оптимізацію ресурсного забезпечення, соціальну стабільність колективу та активну роль у сталому розвитку сільських громад.

1.3. Чинники, що впливають на динаміку розвитку аграрних підприємств

В сучасних умовах стрімких змін у світовій та національній економіці розвиток аграрних підприємств є ключовим чинником забезпечення продовольчої безпеки та соціально-економічної стабільності. Однак цей розвиток відбувається під впливом багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів, які визначають як темпи, так і спрямованість змін у підприємстві. Вивчення цих чинників, їх взаємозв'язків і впливу на динаміку аграрного сектору є пріоритетним завданням економічної науки та практики управління.

Вагомий внесок у розуміння ресурсної бази розвитку аграрних підприємств зробив І.О. Бланк, який підкреслює, що фундаментом їхнього поступу є багатогранний комплекс внутрішніх ресурсів – фінансових, трудових, технічних і управлінських. Особливу увагу він звертає на фінансову міцність як ключову умову стабільності й ефективної інвестиційної діяльності, що відкриває шлях до стійкого стратегічного розвитку [4].

Аналізуючи здатність підприємств адаптуватися до зовнішніх викликів, І.В. Ковальчук акцентує на організаційно-управлінському потенціалі, розглядаючи

його як критичний драйвер інновацій та трансформаційних процесів. Рівень професійності менеджменту та впровадження сучасних управлінських технологій він розглядає як визначальні чинники динамічності розвитку [13].

З точки зору технічного оновлення, М.В. Поленкова розглядає модернізацію матеріально-технічної бази та впровадження новітніх агротехнологій як ефективні механізми підвищення продуктивності та зниження витрат, що формує конкурентні переваги аграрних підприємств у довгостроковій перспективі [24].

Важливий соціальний аспект у розвитку аграрного сектору підкреслює Л.С. Сас, наголошуючи на мотивації працівників, створенні сприятливих умов праці та соціальній відповідальності як чинниках, які визначають не лише продуктивність, а й стійкість трудових колективів [28].

Зовнішнє середовище аграрних підприємств, у свою чергу, перебуває під впливом комплексного набору факторів – макроекономічних, регуляторних та природно-кліматичних, що виділяє М. Пархоμεць. За його переконанням, саме адаптивність підприємства до мінливих умов кон'юнктури та державної політики стає визначальним фактором його життєздатності та конкурентоспроможності [21].

Узагальнюючи результати теоретичного аналізу, вважаємо за доцільне систематизувати чинники, що впливають на динаміку розвитку аграрних підприємств, за ознакою джерела походження на внутрішні та зовнішні. Така класифікація дозволяє чітко розмежувати зону безпосереднього управлінського контролю та зовнішні параметри, на які підприємство має адаптивно реагувати в межах своєї стратегії.

До внутрішніх чинників належать структурні елементи, які формують внутрішній потенціал підприємства, а саме:

- Організаційно-управлінський потенціал, що охоплює рівень стратегічного планування, гнучкість управлінських рішень, ефективність внутрішньої координації та логістики;
- Техніко-технологічна база, яка визначає рівень механізації, автоматизації, застосування енергоощадних та інноваційних аграрних технологій;

- Фінансово-економічні ресурси, зокрема забезпеченість обіговим капіталом, структура джерел фінансування, кредитоспроможність, прибутковість та рентабельність;

- Кадровий потенціал, який включає рівень професійної підготовки персоналу, систему мотивації, інтенсивність внутрішнього навчання, кадрову стабільність та демографічний склад [26].

Перелічені чинники визначають глибину та швидкість внутрішніх трансформацій, продуктивність основної діяльності та здатність підприємства до інноваційного оновлення. Саме через комбінацію зазначених складових формується база для конкурентоспроможності, фінансової стійкості й стратегічного зростання.

Зовнішні чинники, у свою чергу, формують систему координат, у якій аграрне підприємство функціонує. Основними з них є:

- Макроекономічна ситуація, включаючи рівень інфляції, доступність банківського кредитування, валютну стабільність;

- Ринкова кон'юнктура, тобто попит на сільськогосподарську продукцію, ціноутворення, рівень конкуренції, доступ до зовнішніх ринків;

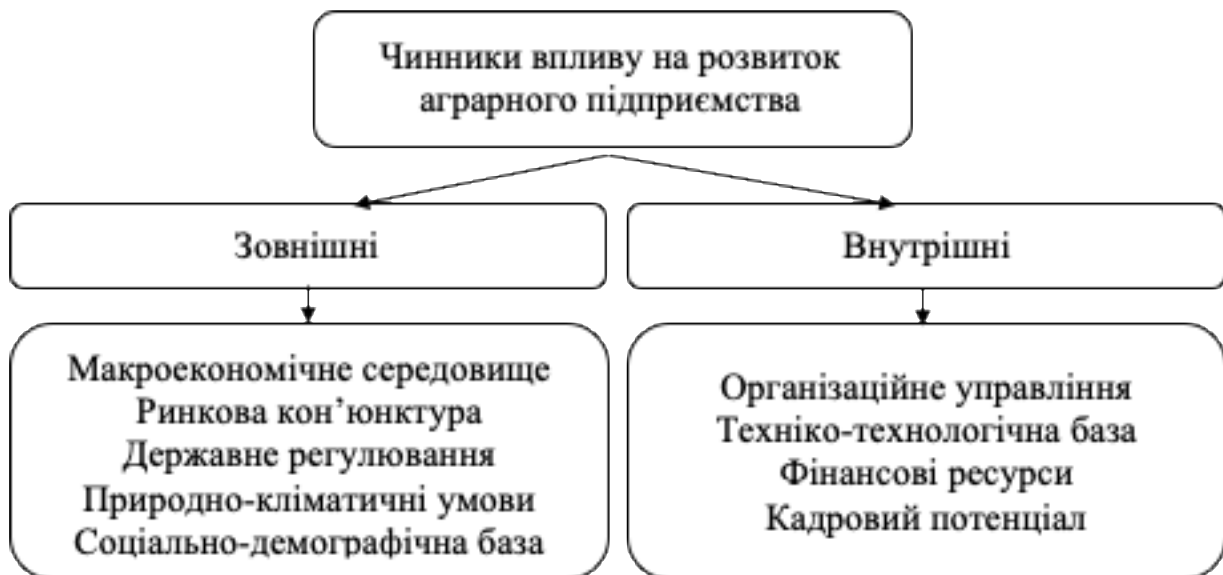
- Державна політика, що проявляється через податкове навантаження, програми субсидування, підтримку інвестицій, регулювання земельних відносин;

- Природно-кліматичні умови, серед яких важливу роль відіграють погодні коливання, водозабезпечення, ґрунтові характеристики та прояви кліматичних ризиків;

- Соціально-демографічні фактори, які визначають доступність трудових ресурсів, міграційні процеси, рівень соціальної інфраструктури сільських територій [30].

Зовнішні чинники часто мають стохастичну природу, а тому потребують гнучких управлінських моделей та сценарного прогнозування. Їх вплив є критичним при формуванні середовищної стійкості аграрного підприємства.

Узагальнену класифікацію чинників розвитку аграрних підприємств представлено на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Класифікація чинників впливу на динаміку розвитку аграрного підприємства

Джерело: [33, 36]

Таким чином, динаміка розвитку аграрного підприємства формується в результаті взаємодії багаторівневої системи чинників, які охоплюють як внутрішній ресурсний потенціал, так і зовнішнє інституційне, економічне й природне середовище. Комплексний підхід до аналізу цієї взаємодії дозволяє не лише об'єктивно оцінити поточний стан підприємства, але й розробити обґрунтовану стратегічну модель його подальшого зростання. В сучасних умовах післявоєнного відновлення України така модель має враховувати потреби сталого розвитку, адаптаційний потенціал до зовнішніх шоків, а також соціальну орієнтацію аграрного сектору як базового компонента продовольчої, економічної та територіальної безпеки держави.

Висновки до першого розділу

Соціально-економічний розвиток аграрного підприємства в сучасних умовах формує підґрунтя для реалізації багатовекторної політики сталого сільського розвитку, інтегруючи економічну ефективність, соціальну відповідальність і просторову стабільність у єдину систему цінностей. Його

сутність полягає у динамічному процесі якісних перетворень у внутрішньогосподарських підсистемах, які забезпечують не лише підвищення продуктивності та конкурентоспроможності, а й зміцнення кадрового потенціалу, зростання добробуту працівників, посилення соціальної згуртованості сільських громад.

Теоретичний аналіз засвідчив, що соціально-економічний розвиток має багаторівневий характер і проявляється на трьох рівнях: на мікрорівні – через підвищення ефективності господарювання, внутрішню стійкість підприємства та формування умов для довгострокової зайнятості; на мезорівні – у вигляді інтеграції підприємств у просторову структуру регіону, стимулювання інфраструктурного розвитку та забезпечення соціальної стабільності громад; на макрорівні – як інструмент підвищення національної продовольчої безпеки, регіонального балансу та соціально-економічної згуртованості країни.

У межах дослідження було обґрунтовано доцільність використання комплексної системи показників і критеріїв оцінки, яка охоплює економічну, соціальну, інвестиційно-інноваційну та інституційну компоненти. Застосування методів порівняльного аналізу, індексного оцінювання, експертних підходів, багатокритеріального моделювання та SWOT-аналізу дозволяє виявляти приховані резерви розвитку, оцінювати динаміку та узгоджувати стратегії підприємств з національними і регіональними пріоритетами.

Встановлено, що динаміка соціально-економічного розвитку аграрних підприємств зумовлюється впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. До внутрішніх віднесено: організаційно-управлінський потенціал, техніко-технологічний рівень, фінансову стабільність, кадрову спроможність. До зовнішніх – макроекономічну ситуацію, ринкове середовище, державну аграрну політику, природно-кліматичні умови та соціально-демографічну ситуацію у сільській місцевості. Їх взаємодія визначає адаптивні можливості підприємства, його стійкість до ризиків та здатність до стратегічного оновлення.

Таким чином, соціально-економічний розвиток аграрного підприємства є системоутворювальним чинником регіонального і національного розвитку. Його

належна оцінка, управління і підтримка мають стати центральним елементом державної політики в аграрному секторі, особливо в умовах післявоєнного відновлення України.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РІВНЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА «АГРО-ЛІДЕР С»

2.1. Загальна характеристика аграрного підприємства

Фермерське господарство «АГРО-ЛІДЕР С» є одним із стабільних та динамічно розвиваючихся суб'єктів аграрного сектору України, що розпочало свою діяльність 25 жовтня 2011 року. Господарство функціонує в межах села Виноградівка Кам'янського району Дніпропетровської області, розташованого у степовій зоні, що визначає специфіку кліматичних та ґрунтових умов, сприятливих для інтенсивного землеробства. На кінець червня 2025 року підприємство зберігає офіційний статус юридичної особи з розміром статутного капіталу 5 000 000 гривень, що свідчить про наявність суттєвого матеріально-фінансового потенціалу.

Підприємство функціонує на загальній системі оподаткування та є платником податку на додану вартість (ПДВ), що забезпечує розширені можливості для участі у внутрішніх та міжнародних аграрних ланцюгах. Наявність ПДВ-статусу дозволяє ефективніше планувати фінансові потоки, оптимізувати витрати на виробництво та реалізацію продукції, а також підвищує економічну конкурентоспроможність господарства. Кінцевим бенефіціарним власником є Хіманіч Сергій Михайлович, керівником підприємства з функціями підписанта – Хіманіч Сергій Сергійович. Центральна управлінська модель забезпечує скоординованість і швидкість прийняття управлінських рішень, що критично важливо в умовах нестабільності аграрного ринку та зовнішньоекономічних коливань. Належність господарства до корпоративної структури, зокрема володіння 100% корпоративних прав у ТОВ «Д-АНСА», свідчить про концентрацію ресурсів і інтеграцію виробничих та комерційних процесів, що дозволяє раціонально використовувати ресурсний потенціал, підвищувати операційну ефективність та забезпечувати стабільність функціонування господарства. На основі зазначених управлінських та корпоративних характеристик формується організаційна структура.

Рис. 2.1. Організаційна структура ФГ «Агро-Лідер С»

Джерело: [дані підприємства]

Позиціонування господарства в межах Дніпропетровської області на території Кам'янського району визначає умови середньої смуги степу України з помірно континентальним кліматом, який характеризується тривалим вегетаційним періодом (200-210 днів), достатнім тепловим ресурсом та річним рівнем опадів 450-520 мм, з переважанням їх у весняно-літній період. Фактичні кліматичні параметри формують сприятливі умови для вирощування широкого спектра сільськогосподарських культур, зокрема зернових, бобових і олійних.

Ґрунтовий фонд представлений переважно чорноземами звичайними – високородючими, глибокими малогумусними та середньогумусними ґрунтами з рівнем гумусу 3,5-5%, що забезпечує високий агрономічний потенціал і сприяє підтриманню стабільних врожаїв. Родючість ґрунтів у поєднанні з ефективними агротехнологіями дає змогу оптимізувати застосування добрив і зберігати екологічну рівновагу.

Основною спеціалізацією господарства є вирощування зернових культур (крім рису), бобових та насіння олійних культур, що є стратегічно важливими для продовольчої безпеки регіону та держави в цілому. Сільськогосподарське виробництво

доповнюється допоміжною діяльністю, спрямованою на забезпечення комплексного агротехнічного супроводу, зокрема підготовкою ґрунту, захистом рослин, післяурожайною обробкою та іншими заходами.

Господарство активно використовує додаткові напрямки діяльності, серед яких:

- Надання в оренду сільськогосподарських машин, устаткування та транспортних засобів, що дозволяє оптимізувати використання технічного потенціалу і створює додаткові фінансові потоки;
- Оренда й експлуатація власного або орендованого нерухомого майна, що слугує стабілізаційним фактором для господарської діяльності;
- Надання вантажних автомобільних перевезень, що є логічним доповненням до аграрної логістики.

За результатами діяльності господарства за останні три роки спостерігається позитивна динаміка розвитку. Обсяг доходів збільшився з 24,05 млн. грн. у 2022 році до 71,17 млн. грн. у 2024 році, що свідчить про масштабування виробничої бази і розширення ринку збуту. Позитивним є також перехід від збиткової діяльності у 2022-2023 роках (чистий збиток відповідно -2,57 та -5,14 млн грн.) до отримання чистого прибутку у 15,94 млн. грн. у 2024 році. Зростання активів із 68,56 млн. грн. у 2023 до 86,26 млн. грн. у 2024 році відображає нарощування інвестиційного потенціалу. Фінансова стабільність підприємства забезпечується балансуванням між активами і зобов'язаннями, рівень останніх залишається контрольованим (близько 17,84 млн грн. у 2024 році). Кадровий склад із 13 працівників свідчить про високу механізацію та технологізацію виробництва, що є характерним для сучасних фермерських господарств середнього рівня.

Розташування в сільській місцевості з доступом до регіональних транспортних шляхів, а також наявність власного автотранспорту сприяють оптимізації логістичних процесів, що важливо для мінімізації витрат на транспортування сільськогосподарської продукції та забезпечення своєчасного постачання матеріалів і збуту готової продукції, що підвищує конкурентоспроможність господарства на ринку.

Незважаючи на позитивні тенденції, господарство діє в умовах, що характеризуються підвищеною волатильністю цін на сільськогосподарську продукцію,

впливом кліматичних змін, коливаннями валютних курсів та іншими макроекономічними ризиками. Для забезпечення сталого розвитку необхідне подальше впровадження інноваційних технологій, зокрема систем точного землеробства, агродронів, IT-рішень для моніторингу стану посівів та ґрунтів.

Розвиток орендних та сервісних послуг дає можливість зменшити виробничі витрати, розширити сферу впливу та забезпечити стабільні джерела доходу навіть у складні періоди. Активне освоєння ринків збуту, зокрема зовнішніх, підвищення стандартів якості та відповідність екологічним вимогам є пріоритетними напрямками підвищення конкурентоспроможності.

2.2. Оцінка рівня соціально-економічного розвитку ФГ «Агро-Лідер С»

Соціально-економічний розвиток аграрного підприємства відображає узгодженість його виробничих, фінансових і соціальних параметрів у межах стратегічної системи управління. Його рівень визначається здатністю підприємства забезпечувати стале економічне зростання, ефективне використання ресурсного потенціалу та створення умов для підвищення добробуту працівників.

Для сучасних господарств аграрного сектору питання динаміки соціально-економічного розвитку виходить за межі формального аналізу фінансових результатів. Йдеться про оцінку внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків, що формують економічну рівновагу, продуктивність праці, соціальну мотивацію персоналу й здатність підприємства до самовідтворення в умовах структурних змін на ринку.

Для аграрного підприємства ключовим чинником соціально-економічного розвитку є стан та ефективність використання земельних ресурсів. Земля виступає не лише основним засобом виробництва, а й носієм економічної вартості, що визначає масштаб і структуру господарської діяльності, рівень капіталізації підприємства та його потенціал відтворення. Раціональне використання земельного фонду забезпечує стабільність прибутковості, зниження собівартості продукції, формування екологічної рівноваги й підґрунтя для довгострокового розвитку [19]. Оцінка земельних ресурсів

охоплює аналіз їхньої площі, якісного складу, структури угідь, ступеня освоєння, рівня родючості та інтенсивності використання. Важливим аспектом є співвідношення ріллі, пасовищ, сіножатей та багаторічних насаджень, адже від цього залежить спеціалізація виробництва й ефективність агротехнологічних процесів.

Таблиця 2.1

Структурні зміни у використанні земельного фонду та робочої сили підприємства протягом 2022-2024 рр.

Показники	2022 р.	%	2023 р.	%	2024 р.	%	2024 р. у % до 2022 р.
С.-г. угіддя	2011,00	100,00	2056,00	100,00	2056,00	100,00	102,24
з них: рілля	2000,00	99,45	2024,00	98,44	2026,00	98,54	101,30
в т.ч. посівна площа	1980,00	99,00	2008,00	99,21	2012,00	99,31	101,62
Коефіцієнт розораності	0,99	x	0,99	x	0,99	x	100,00
Коефіцієнт використання ріллі	1,00	x	0,98	x	0,99	x	99,00
Кількість працівників, осіб	13,00		12,00		13,00		100,00
С.-г. угідь на одного працівника, га	154,70	x	171,30	x	158,20	x	102,26
Рілля на одного працівника, га	153,80	x	168,70	x	155,80	x	101,30
Посівна площа на одного працівника, га	152,30	x	167,30	x	154,80	x	101,64

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Дані таблиці свідчать, що структура земельного фонду ФГ «Агро Лідер С» у 2022-2024 рр. залишалася стабільною, проте відбулися помітні зрушення, що свідчать про раціоналізацію використання земельних і трудових ресурсів. Незначне зростання площі сільськогосподарських угідь і ріллі при збереженні коефіцієнтів розораності на рівні 0,99 вказує на досягнення граничного рівня освоєння території, коли подальше підвищення ефективності можливе лише через інтенсифікацію виробництва, а не екстенсивне розширення площ.

Показники навантаження угідь на одного працівника демонструють оптимізацію структури зайнятості та зростання продуктивності праці. Збереження

чисельності персоналу при збільшенні площі посівів свідчить про підвищення технологічної оснащеності виробництва й більш ефективну організацію робіт, що узгоджується з тенденцією до концентрації земельних ресурсів у межах одного господарства та формування економії на масштабі.

Ефективність використання земельних ресурсів безпосередньо залежить від трудового потенціалу підприємства, який визначає рівень продуктивності, ритмічність виробничого процесу та якість виконання агротехнологічних операцій. Трудовий потенціал аграрного підприємства – це комплекс людських ресурсів, які володіють необхідними знаннями, навичками, досвідом та мотивацією для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва. Він включає кілька ключових складових, кожна з яких забезпечує різні аспекти функціонування господарства. Виробничі працівники є основною робочою силою і безпосередньо задіяні в обробітку ґрунту, посіви та збиранні врожаю, догляді за багаторічними насадженнями, механізованому обробітку, управлінні агротехнікою та зберіганні продукції (трактористи-машиністи, механізатори, комбайнери, оператори техніки та інші робітники, що виконують щоденні виробничі операції). Інженерно-технічний персонал забезпечує науково-технічну підтримку виробництва, впровадження сучасних технологій, планування сівозмін, контроль за якістю ґрунтів і насіння, організацію систем поливу та захисту рослин (агрономи, механіки, зоотехніки, технологи та фахівці з обслуговування техніки, які формують технологічну та організаційну основу виробничого процесу). Адміністративно-управлінський персонал координує виробничі процеси, планує ресурси, веде бухгалтерський та фінансовий облік, організовує маркетинг і логістику, а також здійснює кадрову політику та соціальне забезпечення працівників (менеджери, бухгалтери, економісти, керівники підрозділів та фахівці з управління персоналом, які забезпечують ефективну роботу господарства на стратегічному та тактичному рівнях) [29].

Крім того, підприємство залучає молодших та сезонних працівників, які виконують тимчасові завдання у пікові періоди, такі як посів, збір врожаю або підготовка ґрунту. Хоча їхній внесок у стратегічні рішення обмежений, вони

забезпечують гнучкість виробничої системи і підтримують ритмічність операцій. Отже, трудовий потенціал підприємства є багаторівневим і включає не лише фізичну працю, а й знання, технологічну компетентність та організаційні здібності працівників. Його ефективне використання дозволяє забезпечити високий рівень продуктивності на одиницю земельної площі, знизити втрати при виконанні технологічних операцій і створити основу для довгострокового соціально-економічного розвитку господарства. Оптимальне співвідношення між чисельністю працівників і площею сільськогосподарських угідь формує основу ресурсної збалансованості господарства та впливає на кінцеві результати його діяльності.

Таблиця 2.2.

**Трудовий потенціал фермерського господарства «Агро-Лідер С» та
результативність його використання**

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. у % до 2022 р.
Середньорічна чисельність персоналу, осіб	13,00	12,00	13,00	100,00
Річний фонд робочого часу, тис. люд.-год	25,00	23,10	25,00	100,00
Фактичний обсяг відпрацьованого часу, тис. люд.-год	23,70	22,00	23,70	100,00
Середній виробіток робочого часу на одного працівника, люд.-год	1823,00	1830,00	1823,00	100,00
Коефіцієнт використання робочого часу	0,95	0,95	0,95	100,00
Трудозабезпеченість угідь, га/особу	154,70	171,30	158,20	102,26

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Дані таблиці свідчать про стабільний рівень трудозабезпеченості та раціональне використання робочого часу у 2022-2024 рр. Незмінна чисельність персоналу за умов збільшення площі угідь засвідчує поступову інтенсифікацію праці й посилення технічної оснащеності виробництва. Збереження коефіцієнта використання робочого часу на рівні 0,95 відображає високий рівень організації праці та відсутність значних втрат робочих годин унаслідок простоїв чи сезонних

коливань. Трудозабезпеченість угідь за період зростає більш ніж на 2 %, що вказує на ефективніше завантаження персоналу й збільшення обсягу виробленої продукції на одного працівника. Водночас стабільність середнього виробітку робочого часу свідчить про досягнення межі екстенсивного зростання трудового потенціалу. Подальше підвищення результативності може бути реалізоване лише шляхом підвищення технологічної ефективності, запровадження сучасних механізованих засобів та автоматизованих систем управління виробництвом.

Рівень ефективності використання трудового потенціалу значною мірою визначається не лише чисельністю персоналу, а й його професійною структурою, освітнім рівнем, досвідом роботи та стабільністю зайнятості. Саме кадровий потенціал формує інтелектуальну та організаційну основу виробничої системи підприємства, оскільки від компетентності та професійної підготовки працівників залежить правильність технологічних рішень, своєчасність виконання агротехнічних операцій, якість продукції та рівень її конкурентоспроможності на ринку [7].

Високий рівень професіоналізму та кваліфікації персоналу забезпечує ефективне впровадження сучасних методів управління, інноваційних технологій, оптимізацію використання ресурсів і підтримку високого рівня виробничої дисципліни. Крім того, компетентний та стабільний трудовий колектив сприяє підвищенню організаційної гнучкості підприємства, швидкому реагуванню на зміни ринкової кон'юнктури та зниженню виробничих ризиків. Навпаки, низька кваліфікація, висока плинність кадрів або дисбаланс у кадровій структурі призводять до зростання операційних витрат, втрат урожаю, зниження продуктивності праці та погіршення фінансових результатів господарства. Недооцінка цих факторів може ускладнити планування виробничих процесів і стримувати розвиток інноваційних ініціатив. Тому для комплексної оцінки трудових ресурсів доцільно проводити аналіз не лише чисельності працівників, а й структури кадрів за професійними групами, рівнем кваліфікації, віковим і досвідовим складом, а також враховувати мотиваційні та соціально-психологічні аспекти, які впливають на ефективність роботи колективу.

**Кадрова структура та кваліфікаційно-демографічний профіль
персоналу ФГ «Агро-Лідер С»**

Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. у % до 2022 р.
Загальна чисельність працівників, осіб	13,00	12,00	13,00	100,00
Структура персоналу за функціональними групами, осіб:				
виробничі працівники	8,00	7,00	8,00	100,00
інженерно-технічний персонал	3,00	3,00	3,00	100,00
адміністративно-управлінський персонал	2,00	2,00	2,00	100,00
Освітній рівень персоналу, осіб:				
вища освіта	5,00	5,00	5,00	100,00
фахова передвища освіта	6,00	5,00	6,00	100,00
загальна середня освіта	2,00	2,00	2,00	100,00
Структура працівників за освітою, %:				
вища	38,50	41,70	38,50	100,00
фахова передвища	46,20	41,70	46,20	100,00
загальна середня	15,40	16,70	15,40	100,00
Розподіл персоналу за стажем роботи, %:				
до 3 років	23,10	16,70	15,40	66,70
3–10 років	38,50	41,70	38,50	100,00
понад 10 років	38,50	41,70	46,10	119,60
Середній стаж роботи, років (оцінка)	8,50	9,00	9,40	110,60
Коефіцієнт стабільності персоналу (працівники зі стажем >5 років)	0,62	0,67	0,69	111,30
Частка дефіцитних професій (механізатори, техніки), %	23,10	25,00	25,00	108,20

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Аналіз даних таблиці свідчить про поступове якісне вдосконалення кадрового складу господарства. Протягом досліджуваних років загальна чисельність працівників залишалася незмінною, однак структура персоналу характеризується збалансованістю між виробничими, технічними й управлінськими працівниками.

Позитивною тенденцією є стабільна частка працівників із вищою та фаховою передвищою освітою, що загалом становить понад 80 % колективу. Зростання середнього стажу роботи з 8,5 до 9,4 років і підвищення коефіцієнта стабільності персоналу до 0,69 підтверджують сталість трудового колективу та

низький рівень плинності кадрів. Особливої уваги заслуговує збільшення частки працівників із досвідом понад 10 років, що формує ядро професійної компетентності та забезпечує передачу виробничого досвіду молодшим працівникам. Натомість скорочення питомої ваги працівників зі стажем до 3 років свідчить про обмежений приплив молодих кадрів, що в перспективі потребує посилення кадрового резерву та залучення спеціалістів технічних професій.

Враховуючи аналіз трудового потенціалу, який показав стабільну чисельність персоналу, оптимальне завантаження робочого часу та відповідний рівень кваліфікації працівників, наступним етапом є дослідження того, як ці ресурси трансформуються у конкретні економічні результати. Одним із ключових показників такої трансформації є вартість реалізованої продукції, що відображає не лише масштаби виробничої діяльності, а й ефективність організації робочих процесів, раціональність використання земельного та капітального потенціалу та прибутковість окремих напрямів спеціалізації господарства.

Таблиця 2.4.

**Динаміка вартості реалізованої продукції за окремими культурами
ФГ «Агро-Лідер С»**

Вид продукції	2022 р., тис. грн.	2023 р., тис. грн.	2024 р., тис. грн.	Темп зростання 2024/2022, %	Середньорічна частка у структурі, %
Зернові та зернобобові – разом	18550,00	40800,00	55140,00	297,10	77,50
Пшениця озима	7967,00	16728,00	20953,00	262,90	39,00
Кукурудза на зерно	4081,00	9792,00	14336,00	351,30	24,30
Ячмінь озимий	2226,00	4488,00	5514,00	247,70	10,40
Ячмінь ярий	1113,00	2856,00	3033,00	272,50	5,80
Гречка	1163,00	2436,00	1304,00	112,10	3,80
Соняшник	4309,00	8300,00	12810,00	297,20	18,00
Ріпак озимий	1075,00	3142,00	3203,00	298,00	4,50

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Аналіз динаміки вартості реалізованої продукції показує значне зростання результативності господарської діяльності ФГ «Агро-Лідер С». Так, загальний

обсяг виручки від реалізації зернових і зернобобових культур за 2022-2024 рр. зріс майже утричі – на 197,1%, при цьому найбільш високі темпи приросту продемонстрували кукурудза на зерно (зростання на 251,3%) та ріпак озимий (на 198%). Структура реалізації свідчить про концентрацію виробничих зусиль на зерновій групі, яка забезпечує 77,5% загальної вартості продукції, а найбільшу частку займає пшениця озима – 39%.

Таблиця 2.5.

Інтегральна оцінка техніко-економічного стану та ефективності використання капіталу ФГ «Агро-Лідер С»

Групи показників	Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2022 р., %
I. Структура та динаміка капіталу	Первісна вартість основних засобів, тис. грн.	50000,00	53078,00	58726,00	117,50
	Залишкова вартість основних засобів, тис. грн.	18000,00	20785,00	23475,00	130,40
	Частка зношених фондів, %	64,00	60,80	60,00	93,80
	Вартість активів, тис. грн.	82009,00	68562,00	86258,00	105,20
II. Оборотний капітал та ділова активність	Середньорічна вартість оборотних фондів, тис. грн.	35000,00	40000,00	44606,00	127,40
	Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	0,68	1,31	1,60	235,30
	Тривалість одного обороту, дні	526,00	275,00	225,00	42,80
III. Економічна результативність	Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	23934,00	52243,00	71166,00	297,30
	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-2573,00	-5137,00	15942,00	-619,59
	Рентабельність активів, %	-3,14	-7,49	18,50	21,64 в.п.
IV. Капіталізація та забезпеченість ресурсами	Площа с/г угідь, га	2011,00	2056,00	2056,00	102,20
	Середньорічна кількість працівників, осіб	13,00	12,00	13,00	100,00
	Фондозабезпеченість, тис. грн./га	8,95	9,67	10,76	120,20
	Фондоозброєність, тис. грн./особу	1385,00	1658,00	1702,00	122,90
V. Ефективність використання капіталу	Фондомісткість (грн. фондів / грн. доходу)	0,75	0,38	0,31	41,30
	Фондовіддача (грн. доходу / грн. фондів)	1,33	2,63	3,22	242,00

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Аналіз показників таблиці 2.5 свідчить про суттєве покращення техніко-економічного стану та ефективності використання капіталу ФГ «Агро-Лідер С» за досліджувані роки. Зростання первісної вартості основних засобів на 17,5% та залишкової вартості на 30,4% при одночасному зменшенні частки зношених фондів до 60% відображає оновлення матеріально-технічної бази та модернізацію виробничих потужностей.

Середньорічна вартість оборотних фондів збільшилася на 27,4%, а коефіцієнт їх оборотності майже у 2,4 рази, що вказує на прискорення фінансових потоків, підвищення ділової активності та ліквідності активів. Чистий дохід від реалізації зріс майже утричі (на 297,3%), а чистий прибуток у 2024 р. досяг 15 942 тис. грн., що демонструє вихід господарства на стабільний позитивний фінансовий результат. Рентабельність активів досягла 18,5%, фондівіддача зросла до 3,22 грн. доходу на 1 грн. фондів, а фондомісткість знизилася до 0,31, що відображає підвищення ефективності капіталовкладень та інтенсифікацію виробничих процесів.

Паралельно, зростання фондозабезпеченості та фондоозброєності на одного працівника, свідчить про зміцнення матеріальної бази підприємства та створення умов для підвищення продуктивності праці. У сукупності ці зміни відображають ефективне використання ключових ресурсів – трудових, земельних та капітальних фондів і формують стійку основу для стабільного соціально-економічного розвитку ФГ «Агро-Лідер С».

Комплексна оцінка ефективності використання всіх ресурсів дозволяє всебічно простежити взаємозв'язок між їх забезпеченістю та результатами виробничої діяльності, рівнем доходів і прибутковістю, а також визначити реальний рівень продуктивності господарства. Інтеграційний підхід до аналізу ресурсного потенціалу дає змогу оцінити, наскільки оптимально поєднуються земельні, трудові та капітальні ресурси, як ефективність їх використання відображається на урожайності окремих культур, обсягах виробництва, доходах і прибутку, а також показує загальний ступінь інтенсифікації виробничих процесів і стабільності господарської діяльності підприємства.

Динаміка показників ефективності використання ресурсного потенціалу ФГ «Агро-Лідер С»

Блок / Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відносна зміна, %
1. Земельний та виробничий потенціал				
Площа с.-г. угідь, га	2011,00	2056,00	2056,00	2,24
Рілля в структурі угідь, га	2000,00	2024,00	2026,00	1,30
Частка ріллі у загальних угіддях, %	99,45	98,45	98,54	0,91
Індекс розширення земельного фонду (2024/2022)				1,01
2. Фінансові та оборотні ресурси				
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	18000,00	19892,00	22130,00	22,94
Середньорічна вартість оборотних фондів, тис. грн.	35000,00	40000,00	44606,00	27,45
Співвідношення оборотних до основних фондів	1,94	2,01	2,01	3,61
Капіталоозброєність (фонди / працівника), тис. грн.	1385,00	1658,00	1702,00	22,86
3. Трудовий потенціал				
Середньорічна чисельність працівників, осіб	13,00	12,00	13,00	0,00
Навантаження угідь на 1 працівника, га	155,00	171,00	158,00	1,94
Дохід на 1 працівника, тис. грн.	1841,00	4354,00	5474,00	197,40
4. Результативність виробництва та урожайність				
Урожайність, озима пшениця, ц/га	35,00	38,00	50,00	42,86
Урожайність, кукурудза, ц/га	55,00	58,00	65,00	18,18
Урожайність, ячмінь озимий, ц/га	33,00	34,00	40,00	21,21
Урожайність, ячмінь ярий, ц/га	30,00	31,00	38,00	26,67
Урожайність, соняшник, ц/га	26,00	27,00	30,00	15,38
Урожайність, ріпак, ц/га	24,00	25,00	28,00	16,67
Середній індекс урожайності				23,83
5. Доходи та прибуток				
Чистий дохід, тис. грн.	23934,00	52243,00	71166,00	197,28
Доход отриманий з 1 га, грн.	11900,00	25414,00	34620,00	191,76
Чистий прибуток, тис. грн.	-128	-250	775,00	705,47
Прибуток на 100 га, тис. грн.	-6,4	-12,2	37,70	689,06
Рентабельність продажів, %	-10,7	-9,8	22,40	309,35
6. Фондовіддача та капітальна ефективність				
Фондовіддача, грн. доходу / грн. фондів	1,33	2,63	3,22	142,11
Фондомісткість, грн. фондів / грн. доходу	0,75	0,38	0,31	58,67
Доход на 100 грн. основних фондів, грн.	133,00	263,00	322,00	142,11
7. Інтегральні індикатори				
Коефіцієнт ресурсної ефективності	0,42	0,57	0,68	61,90
Індекс стратегічного зростання				1,42

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Аналіз даних таблиці демонструє виразне підвищення результативності господарської діяльності протягом 2022-2024 рр. Земельний потенціал залишався стабільним, проте продуктивність його використання значно зростає: урожайність основних культур підвищилась у середньому на 23,8%, а дохід на одного працівника майже утричі збільшився. Фінансові та капітальні ресурси були задіяні більш ефективно: зростання фондоозброєності та капіталоозброєності сприяло підвищенню фондовіддачі з 1,33 до 3,22 грн. доходу на 1 грн. фондів, водночас фондомісткість знизилась майже вдвічі, що свідчить про інтенсифікацію використання активів.

Інтегральні показники – коефіцієнт ресурсної ефективності та індекс стратегічного зростання – підтверджують, що підприємство системно підвищує результативність усіх складових ресурсного потенціалу. Висока динаміка чистого доходу та прибутку, поєднана зі стабільністю трудового потенціалу та модернізацією основних фондів, демонструє збалансовану взаємодію земельних, трудових і капітальних ресурсів, що забезпечує стійкий соціально-економічний розвиток ФГ «Агро-Лідер С» та формує основу для подальшого нарощування ефективності виробництва.

2.3. Динаміка фінансових результатів та ресурсної стійкості підприємства

Фінансові результати підприємства відображають його здатність ефективно використовувати наявні ресурси для отримання доходу та прибутку. Аналіз цих показників дозволяє оцінити, наскільки діяльність господарства є економічно результативною, стабільною та прибутковою. Фінансові результати включають показники доходів, витрат, чистого прибутку, рентабельності та ефективності використання активів, і саме вони формують основу для прийняття управлінських рішень, планування розвитку та оцінки ризиків.

Вивчення фінансових результатів дозволяє виявляти тенденції зміни прибутковості, оцінювати вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на діяльність

підприємства та визначати резерви підвищення економічної ефективності. Крім того, оцінка фінансових результатів дає змогу комплексно оцінити ресурсну стійкість господарства, тобто його здатність підтримувати стабільну роботу за умов зміни ринкових умов і забезпечувати належний рівень відтворення капіталу.

Оскільки фінансові показники безпосередньо залежать від стану основних засобів та ефективності їх використання, логічним продовженням аналізу є оцінка структури та динаміки відтворення основного капіталу. Вона дозволяє зрозуміти, наскільки ФГ «Агро-Лідер С» підтримує матеріально-технічну базу, забезпечує технологічну основу виробництва і створює умови для підвищення продуктивності праці. Аналіз первісної та залишкової вартості основних засобів, ступеня їх зношеності, обсягу оборотних коштів і коефіцієнтів оновлення дозволяє оцінити не лише поточний стан капіталу, а й темпи його модернізації, що безпосередньо впливає на фінансову стійкість і економічну результативність підприємства.

Таблиця 2.7.

Структура та динаміка відтворення основного капіталу ФГ «Агро-Лідер С»

Економічний індикатор	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2022 р., % (+; -)
Вартісна база основного капіталу				
Балансова (первісна) вартість основних засобів, тис. грн.	51 000,00	53 077,90	58 725,90	115,15%
Накопичений знос, тис. грн.	30 500,00	32 293,00	35 251,00	115,58%
Відновлювана (залишкова) вартість основних засобів, тис. грн.	20 500,00	20 784,90	23 474,90	114,51%
Коефіцієнти технічного стану				
Рівень зношеності, %	59,8	60,9	60	+0,2 в.п.
Рівень придатності, %	40,2	39,1	40	-0,2 в.п.
Фінансові ресурси підприємства				
Обсяг оборотних коштів на кінець року, тис. грн.	1 500,00	2 000,00	2 529,00	168,60%
Додаткові аналітичні коефіцієнти				
Коефіцієнт оновлення ОЗ (% введення від первісної вартості)	5,88	4,08	10,64	+4,76 в.п.
Частка зносу у первісній вартості, %	59,8	60,8	60	+0,2 в.п.

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Дані таблиці свідчать про поступове відновлення та модернізацію основного капіталу ФГ «Агро-Лідер С» у досліджуваному періоді. Балансова вартість основних засобів зросла на 15,15%, а залишкова вартість – на 14,51%, що відображає поповнення матеріально-технічної бази. При цьому рівень зношеності залишився майже незмінним (60%). Обсяг оборотних коштів за період зріс на 68,6%, що підвищує фінансову мобільність та забезпечує можливості для ефективного функціонування виробничих процесів. Коефіцієнт оновлення основних засобів у 2024 р. досяг 10,64%, демонструючи активне оновлення фондів і створення умов для підвищення продуктивності та економічної ефективності господарства.

Таблиця 2.8.

Показники формування та ліквідності оборотного капіталу ФГ «Агро Лідер С»

Фінансові індикатори	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2021 р.
1. Чисті оборотні ресурси та їх структура				
Сума чистих оборотних активів, тис. грн.	22 000,00	24 500,00	26 765,70	133,80%
Частка чистих оборотних активів у формуванні поточних активів	71%	72%	73%	+2 в.п.
2. Показники платоспроможності				
Коефіцієнт покриття (поточна ліквідність)	2,35	2,4	2,5	+0,15 в.п.
Коефіцієнт швидкого покриття	0,43	0,44	0,45	+0,02 в.п.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,07	0,07	0,07	0,00 в.п.
3. Структурні пропорції оборотних активів				
Частка оборотних коштів в активах, %	50,8	51,2	51,7	+0,9 в.п.
Частка матеріальних запасів у складі поточних активів, %	81	81,5	82	+1,0 в.п.
4. Маневреність та покриття запасів				
Коефіцієнт маневрування власного оборотного капіталу	0,37	0,38	0,39	+0,02 в.п.
Покриття запасів чистими оборотними активами	0,71	0,72	0,73	+0,02 в.п.
5. Додаткові авторські індикатори				
Індекс приросту ліквідності (середній по трьох коефіцієнтах)				+0,06 в.п.
Питома вага надлишкової ліквідності у чистих оборотних активах	3,20%	3,10%	3,00%	-0,2 в.п.

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Аналіз фінансових показників ФГ «Агро-Лідер С» свідчить про поступове зміцнення ліквідності та фінансової стійкості господарства протягом 2022-2024 рр. Сума чистих оборотних активів зросла на 26,8% порівняно з 2021 р., а їх частка у формуванні поточних активів підвищилась до 73%, що свідчить про зростання фінансових ресурсів, доступних для покриття короткострокових зобов'язань. Показники платоспроможності демонструють позитивну динаміку: коефіцієнт покриття зріс до 2,5, коефіцієнт швидкого покриття до 0,45, тоді як абсолютна ліквідність залишилась стабільною на рівні 0,07 і характеризує достатній запас ліквідності для покриття найтерміновіших зобов'язань без ризику дефіциту грошових коштів. Структурний аналіз оборотних активів показує збільшення питомої ваги оборотних коштів і матеріальних запасів, а коефіцієнт маневрування власного оборотного капіталу підвищився до 0,39, що свідчить про більшу гнучкість у використанні ресурсів. Питома вага надлишкової ліквідності скоротилась до 3%, що відображає оптимізацію розміщення фінансових ресурсів.

Після оцінки ліквідності та оборотних активів доцільно проаналізувати фінансову стабільність ФГ «Агро-Лідер С», яка характеризує здатність господарства підтримувати збалансоване співвідношення власного та позикового капіталу, мінімізувати фінансові ризики та забезпечувати стійке функціонування у разі змін ринкових умов.

Таблиця 2.8.

Аналіз фінансової стабільності ФГ «Агро-Лідер С»

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2022 р., +; -
Рівень фінансової автономії	0,760	0,770	0,790	0,030
Частка позикового капіталу в структурі фінансування	0,240	0,230	0,210	-0,030
Індекс фінансової залежності підприємства	1,310	1,300	1,270	-0,040
Співвідношення власного та позикового капіталу (фінансова стійкість)	3,150	3,350	3,770	0,620
Рівень боргового навантаження	0,320	0,310	0,270	-0,050
Маневреність власних фінансових ресурсів	0,360	0,370	0,390	0,030
Частка довгострокових позикових коштів у загальному капіталі	0,005	0,004	0,003	-0,002
Коефіцієнт інвестиційної активності	0,290	0,290	0,300	0,010

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Дані таблиці свідчать, що протягом 202-2024 рр. ФГ «Агро-Лідер С» посилює власну фінансову стійкість. Рівень фінансової автономії зріс з 0,76 до 0,79, а частка позикового капіталу знизилась з 24% до 21%, що свідчить про підвищення незалежності господарства від зовнішніх джерел фінансування. Індекс фінансової залежності зменшився до 1,27, а співвідношення власного та позикового капіталу підвищилося до 3,77, демонструючи оптимізацію структури капіталу та зменшення ризику неплатоспроможності. Рівень боргового навантаження знизився до 0,27, а маневреність власних фінансових ресурсів зросла до 0,39, що забезпечує гнучкість у використанні фінансових коштів і можливість реагувати на нестабільність ринку. Незначне зростання коефіцієнта інвестиційної активності до 0,30 вказує на потенціал для здійснення нових вкладень та розвитку підприємства. Узагальнено, динаміка показників підтверджує, що ФГ «Агро-Лідер С» утримує стабільну фінансову позицію, підвищує автономність і зменшує ризики, створюючи надійну основу для сталого розвитку та ефективного використання ресурсного потенціалу.

Після оцінки фінансової стійкості доцільно розглянути показники рентабельності, які відображають ефективність діяльності ФГ «Агро-Лідер С» та здатність підприємства генерувати прибуток на вкладені ресурси. Аналіз рентабельності дозволяє не лише оцінити дохідність основної та операційної діяльності, а й простежити динаміку використання активів, власного капіталу та виробничих ресурсів, що є ключовим для стратегічного планування та підвищення економічної ефективності господарства.

Таблиця 2.9.

Динаміка рентабельності ФГ «Агро-Лідер С»

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2022 р., +/-
Рентабельність активів, %	-10,80	-7,50	18,50	29,30
Рентабельність реалізованої продукції, %	-10,80	-9,80	22,40	33,20
Операційна маржа (операційна рентабельність), %	2,44	-3,50	42,30	39,86
Рентабельність профільної діяльності (основної), %	18,50	8,20	58,30	39,80
Рентабельність власного капіталу, %	-4,70	-9,80	23,40	28,10
Індекс зміни прибутковості діяльності	0,89	0,92	1,34	0,45

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Аналіз динаміки рентабельності за 2022-2024 рр. свідчить про суттєве покращення фінансових результатів ФГ «Агро-Лідер С». Рентабельність активів підвищилася з -10,8% до 18,5%, а рентабельність реалізованої продукції – до 22,4%, що відображає значне зростання ефективності використання ресурсів та управлінських процесів. Операційна маржа зросла до 42,3%, свідчаючи про оптимізацію витрат і підвищення прибутковості основної діяльності, рентабельність якої досягла 58,3%. Показник рентабельності власного капіталу – 23,4% – демонструє покращення доходності для власників та зміцнення фінансової стійкості підприємства. Динаміка рентабельності свідчить про відновлення фінансової стабільності після періоду збитковості, підвищення продуктивності операційних процесів і формування міцної бази для подальшого нарощування економічних показників, що забезпечує стабільне та прибуткове функціонування господарства.

Висновки до другого розділу

ФГ «АГРО-ЛІДЕР С» представляє собою сучасне, ефективне фермерське господарство, яке має всі необхідні передумови для подальшого успішного розвитку. Поєднання сприятливих природно-кліматичних умов, високої якості ґрунтів, потужної матеріально-технічної бази та досвідченого керівництва створює фундамент для стабільного виробництва високоякісної сільськогосподарської продукції. Завдяки збалансованій структурі діяльності, інвестиціям у модернізацію та впровадженню передових технологій, господарство здатне ефективно реагувати на виклики сучасного аграрного ринку, забезпечувати продовольчу безпеку регіону і підтримувати сталий економічний розвиток.

Аналіз соціально-економічного стану підприємства за 2022-2024 рр. свідчить про системне зміцнення виробничого потенціалу та ефективності ресурсокористування. Площа сільськогосподарських угідь зросла на 2,2%, ріллі – на 1,3%, при незмінному коефіцієнті розораності (0,99), що відображає граничне

освоєння земельного фонду та підкреслює необхідність підвищення ефективності через інтенсифікацію виробництва.

Оптимізація трудових ресурсів проявляється у підвищенні навантаження угідь на одного працівника на 2% при стабільній чисельності персоналу. Коефіцієнт використання робочого часу (0,95) та середній виробіток на одного працівника залишаються стабільними, що свідчить про високу організацію праці та ефективне застосування трудового потенціалу. Трудозабезпеченість угідь збільшилась понад 2%, підкреслюючи поступову інтенсифікацію виробничого процесу та зміцнення технічного оснащення.

Кадровий склад господарства демонструє баланс між виробничими, інженерно-технічними та адміністративними функціями, при цьому понад 80% персоналу мають вищу або фахову передвищу освіту. Зростання середнього стажу з 8,5 до 9,4 років та підвищення коефіцієнта стабільності до 0,69 підтверджують стійкість і професіоналізм колективу. Збільшення частки працівників із досвідом понад 10 років сприяє передачі компетентності молодшим кадрам, тоді як скорочення долі працівників із мінімальним стажем вимагає формування кадрового резерву та залучення спеціалістів технічних професій.

Продуктивність виробництва суттєво зросла: виручка від реалізації зернових і зернобобових культур майже утричі збільшилась, при цьому кукурудза на зерно та ріпак озимий продемонстрували найвищі темпи зростання. Концентрація виробничих зусиль на рентабельних напрямках, зокрема на пшениці озимій (39% загальної вартості), підкреслює стратегічну орієнтацію господарства. Ефективність використання капіталу та матеріально-технічної бази також поліпшилася: первісна вартість основних засобів зросла на 17,5%, залишкова – на 30,4%, частка зношених фондів зменшилась до 60%, а фондоозброєність на одного працівника зросла на 22,9%. Оборотність оборотних фондів майже подвоїлась, тривалість одного обороту скоротилась удвічі, що свідчить про прискорення фінансових потоків і підвищення ділової активності. Фондовіддача зросла у 2,4 рази, фондомісткість скоротилась майже вдвічі, рентабельність продажів досягла 22,4%, а чистий прибуток у 2024 р. склав 15 942 тис. грн..

Продуктивність земельного та трудового потенціалу також відзначається значним зростанням: урожайність основних культур підвищилась у середньому на 23,8%, доходи на одного працівника збільшились майже утричі. Системна інтеграція земельних, трудових і капітальних ресурсів підтверджується високим рівнем ресурсної ефективності (коефіцієнт 0,68) та індексом стратегічного зростання 1,42, що формує стабільну основу для соціально-економічного розвитку господарства та подальшого підвищення продуктивності.

Фінансова стабільність господарства підкріплена збільшенням частки власного капіталу, зниженням боргового навантаження майже на 5 п.п., підвищенням маневреності фінансових ресурсів до 0,39 та поліпшенням ліквідності. Рентабельність активів зросла до 18,5%, рентабельність реалізованої продукції перевищила 22%, операційна маржа збільшилась більш ніж у 17 разів, а рентабельність власного капіталу досягла 23,4%, що свідчить про ефективність управління витратами та підвищення доходності для власників.

Таким чином, комплексний аналіз соціально-економічного розвитку ФГ «Агро-Лідер С» демонструє суттєве підвищення продуктивності, ефективності ресурсокористування та фінансової стійкості господарства. Досягнуті результати створюють надійну основу для подальшого нарощування виробничого потенціалу, оптимізації управлінських процесів та забезпечення сталого розвитку підприємства в наступні періоди.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ФГ «АГРО-ЛІДЕР С»

3.1. Концептуальні засади формування економічної стратегії розвитку господарства

Фермерське господарство «Агро-Лідер С» перебуває на етапі системної трансформації, орієнтованої на підвищення соціально-економічного потенціалу та формування стійкої моделі розвитку, здатної адаптуватися до сучасних ринкових умов та специфічних викликів аграрного сектору. Основою економічної стратегії господарства є комплексний підхід, який поєднує ефективне використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів із розвитком кадрового потенціалу та екологічною відповідальністю. Аналіз фінансово-економічних результатів діяльності за період 2022-2024 рр. свідчить про значну динаміку ключових показників, що формує підґрунтя для стратегічних висновків та визначення пріоритетних напрямів розвитку. Зокрема, загальні активи господарства демонструють приріст на 18-22%, що відображає часткове оновлення технічного парку та оптимізацію земельного використання. Одночасно структура активів характеризується збільшенням питомої ваги оборотних коштів, що дозволяє підвищити гнучкість управління виробничими процесами. Водночас рентабельність продукції за аналізований період коливалася від негативних значень до +18%, що зумовлено як сезонними коливаннями, так і впливом зовнішніх ринкових факторів, а також необхідністю оптимізації витратної частини, зокрема на матеріальні ресурси та паливо. Перелічені показники результатів діяльності фермерського господарства стають базою для визначення стратегічних напрямів розвитку і формування конкретних сценаріїв їх реалізації.

Технологічний розвиток господарства зосереджений на модернізації виробничого циклу, автоматизації процесів та інтеграції нових ресурсозберігаючих технологій. Одним із ключових сценаріїв є впровадження лінії гранулювання побічної сільськогосподарської продукції МЛГ-1000 COMBI, що забезпечує

виробничу потужність до 350 кг/год і дозволяє переробляти до 600-700 т соломи та іншої вторинної сировини на рік. За сценарієм «Інтеграція вторинних ресурсів», господарство здійснює повний цикл переробки побічної продукції: солома та залишки зернових культур транспортуються на лінію, проходять підготовку та гранулювання, після чого частина продукції використовується для власного енергозабезпечення, а частина реалізується на внутрішньому ринку як біопаливо та кормові гранули. Сценарій «Модульне розширення» передбачає поступове збільшення потужності лінії за рахунок паралельного запуску додаткових модулів обробки та гранулювання, що дозволяє швидко реагувати на коливання ринку та збільшувати обсяги виробництва без значного збільшення операційних витрат. Технологічна стратегія також передбачає інтеграцію систем цифрового контролю та моніторингу процесів, що дозволяє знизити ризики відмов обладнання та підвищити точність управління виробничими потоками.

Кадровий напрям розвитку концентрується на формуванні стійкого та висококваліфікованого колективу. За сценарієм «Навчальна трансформація» реалізується системна програма підвищення кваліфікації: співробітники проходять тренінги з управління технологічними процесами, експлуатації сучасного обладнання та безпеки праці, що підвищує їх професійний рівень і сприяє зменшенню операційних ризиків. Сценарій «Мотиваційна оптимізація» включає впровадження диференційованої системи стимулювання, де окремі компоненти заробітної плати прив'язуються до результатів роботи підрозділів, ефективності використання обладнання та показників переробки вторинної сировини, що дозволяє зменшити плинність кадрів і забезпечити стабільність виробничих процесів. Крім того, сценарій «Командна інтеграція» передбачає формування міжфункціональних груп для управління новими виробничими проектами, такими як запуск грануляційної лінії, що дозволяє розподіляти відповідальність, швидко приймати рішення та підвищувати адаптивність персоналу до змін у технологічних циклах [20].

Екологічний напрям розвитку реалізується через сценарій «Ресурсна циркуляція», що передбачає повне використання побічної продукції рослинництва,

зменшення обсягу відходів і інтеграцію енергоефективних рішень. В рамках цього сценарію господарство формує внутрішні цикли переробки: відходи перетворюються на гранули, які використовуються для обігріву виробничих приміщень, що дозволяє знизити споживання газу та електроенергії. Сценарій «Екологічне планування земель» включає впровадження ротації культур, оптимізацію сівозмін і зменшення інтенсивності використання мінеральних добрив, що сприяє відновленню родючості ґрунтів і мінімізує негативний вплив на навколишнє середовище. Сценарій «Сертифікація та репутація» передбачає участь господарства у програмах екологічної сертифікації продукції, що підвищує довіру споживачів та відкриває додаткові канали збуту для продукції з маркуванням «еко».

Інноваційний розвиток господарства інтегрує технології, кадри та екологічні практики. Сценарій «Продуктова диверсифікація» передбачає створення нових продуктів із побічної сировини – біопалива, кормових гранул, органічних добрив, що дозволяє формувати нові внутрішні потоки доходів. Сценарій «Технологічна цифровізація» включає впровадження систем дистанційного контролю, аналізу даних з виробництва та автоматизованого управління лініями гранулювання, що знижує ризики виробничих збоїв та підвищує точність планування. Сценарій «Інноваційна інтеграція» передбачає поєднання інноваційних рішень з екологічними і кадровими напрямами, формуючи внутрішню систему адаптивного управління, де технології, персонал і ресурси взаємопов'язані та забезпечують стабільність та гнучкість господарства в умовах зовнішніх змін.

Внутрішні ризики, які супроводжують реалізацію цих сценаріїв, включають нестабільність кадрового складу, недостатню компетентність персоналу, технічні відмови та непередбачувані коливання обсягів сировини. Для їх мінімізації застосовується поєднання кадрових заходів (тренінги, мотивація, командне управління), технологічних рішень (модульні лінії, цифровий контроль, технічне обслуговування) та ресурсних стратегій (раціоналізація використання побічної продукції, планування запасів). Зовнішні ризики, такі як військові дії, коливання

ринкових цін, нестабільність постачань, кліматичні чинники та економічна нестабільність, мінімізуються шляхом диверсифікації ринків збуту, страхування матеріальних та виробничих ризиків, створення резервних фондів та адаптивного планування виробничих циклів.

Таблиця 3.1.

Основні напрями соціально-економічного розвитку ФГ «Агро-Лідер С»

Напрямок розвитку	Конкретні сценарії	Механізми реалізації	Очікуваний ефект	Потенційні ризики	Стратегії мінімізації	Часовий горизонт
Технологічний	Інтеграція вторинних ресурсів	Впровадження лінії гранулювання; оптимізація логістики сировини	Виробництво 300-350 кг/год; 600-700 т/рік; зниження енергоспоживання на 10-15%	Недостатня сировинна база; технічні відмови	Забезпечення контрактів із постачальниками; регулярне технічне обслуговування	1-2 рр.
	Модульне розширення	Поступове нарощування потужності; паралельні модулі виробництва	Зростання обсягів на 20-30% протягом 3-4 років; гнучкість виробництва	Збільшення капітальних витрат; потреба у додатковому персоналі	Фінансове планування; підготовка резервного персоналу	3-5 рр.
Кадровий	Навчальна трансформація	Професійні тренінги, сертифікація, обмін досвідом	Підвищення кваліфікації 80-90% персоналу; зниження простоїв через помилки	Низька мотивація персоналу; висока плинність	Мотиваційні програми, індивідуальні плани розвитку	щорічно, постійно
	Мотиваційна оптимізація	КРІ, преміальні, бонуси за ефективність	Зменшення плинності на 15-20%; стабільність виробничих процесів	Перевантаження персоналу; демотивація	Корекція системи КРІ; регулярні опитування	1-3 рр.
Екологічний	Ресурсна циркуляція	Переробка побічної продукції на біопаливо та корм	Використання 90-95% побічної сировини; зниження відходів; енергозбереження 10-15%	Відсутність ринку збуту пелет; сезонність сировини	Диверсифікація каналів збуту; контракти на рік	1-3 рр.
	Сертифікація та репутація	Участь у екологічних програмах; маркування продукції	Підвищення довіри споживачів; можливість виходу на експорт	Витрати на сертифікацію; відповідність стандартам	Планування сертифікаційних процедур; аудит відповідності	2-4 рр.
Інноваційний	Продуктова диверсифікація	Нові продукти із побічної сировини: пелети, комбікорми	Вихід на 2-3 нові сегменти ринку; до 20% приросту доходу	Недостатнє фінансування; слабка реакція ринку	Маркетингові дослідження; пілотні проекти	1-3 рр.
	Технологічна цифровізація	Системи дистанційного моніторингу, аналітика даних	Підвищення точності планування на 15-20%; зниження виробничих ризиків	Кіберризика; високі початкові витрати	Інвестиції в ІТ-безпеку; поступове впровадження	2-5 рр.

Джерело: розроблено автором

Таким чином, економічна стратегія ФГ «Агро-Лідер С» формує комплексну, багаторівневу модель розвитку, що інтегрує технології, персонал, екологічну відповідальність та інновації. Реалізація сценаріїв розвитку кожного напрямку дозволяє формувати внутрішню стійкість господарства, підвищувати адаптивність до змін ринку, забезпечувати енергетичну самодостатність, зберігати екологічну рівновагу та зміцнювати конкурентні позиції. Поєднання технологічного, кадрового, екологічного та інноваційного розвитку в єдиній стратегії створює основу для наступних інвестиційних проектів, серед яких ключове місце посідає виробництво пелет та комбікормів на базі лінії МЛГ-1000 COMBI, що одночасно реалізує економічний, екологічний та соціальний потенціал господарства.

3.2. Організаційно-економічні механізми підвищення соціально-економічного потенціалу ФГ «Агро-Лідер С» на основі впровадження виробництва солом'яних пелет

Підвищення соціально-економічного потенціалу фермерського господарства передбачає комплексну інтеграцію технологічних, кадрових та ресурсних механізмів, спрямованих на раціоналізацію виробничих процесів і ефективне використання наявних ресурсів. Одним із таких механізмів є впровадження власного виробництва солом'яних пелет, що дозволяє перетворювати побічну продукцію рослинництва на цінний енергетичний та кормовий ресурс.

Проект з виробництва пелет відповідає принципам циркулярної економіки, передбачає багаторазове використання матеріальних потоків і мінімізацію відходів. Переробка соломи – побічного продукту вирощування зернових культур – у гранули створює замкнений виробничий цикл, у якому кожен етап приносить економічний та соціальний ефект.

ФГ «Агро-Лідер С» має достатню сировинну базу для реалізації цього механізму. Господарство обробляє понад 2000 га ріллі, де вирощуються пшениця озима, кукурудза, ячмінь та соняшник. Щорічно формується близько 4,5-5 тис. т

соломи, з яких 60-70 % можна використовувати для гранулювання без шкоди для родючості ґрунтів [11]. Річна потреба у сировині за потужністю лінії МЛГ-1000 СОМВІ становить 3,5-4 тис. т, що повністю покривається власними ресурсами. Для забезпечення безперервної роботи передбачені додаткові закупівлі соломи у сусідніх господарствах за ціною 500-700 грн./т, що мінімізує ризики простою та дозволяє ефективно використовувати виробничі потужності.

Рис.3.1. Обладнання для виробництва пелет і комбікормів МЛГ 1000 СОМВІ

Джерело: [42]

Реалізація проекту формує комплексні організаційно-економічні механізми підвищення соціально-економічного потенціалу, серед яких слід виділити:

1. Рационалізація ресурсів та диверсифікація доходів. Солома, що раніше мала обмежену комерційну цінність, стає сировиною для виробництва енергетичних та кормових гранул. Технологія не лише підвищує ефективність використання наявних ресурсів, а й дозволяє оптимізувати витрати на утилізацію відходів та створити нові канали доходу.

2. Фінансовий ефект. Річне виробництво 700 тонн пелет і комбікорму формує додатковий дохід, що забезпечує фінансову стабільність господарства. Впровадження сучасного обладнання з високою продуктивністю дозволяє знизити операційні витрати та підвищити рентабельність виробництва.

3. Енергетична самодостатність. Використання пелет для власного опалення приміщень зменшує енергозалежність і скорочує витрати на зовнішні енергоресурси, а також сприяє стабільності виробничого процесу та зниженню впливу коливань ринкових цін на енергоресурси.

4. Соціальний вплив. Проєкт створює 5 нових робочих місць, що покращує зайнятість у регіоні. Крім того, працівники підвищують кваліфікацію, набувають практичних навичок роботи з сучасним обладнанням і технологіями, що підвищує загальний рівень компетенцій персоналу господарства.

5. Іміджевий та екологічний ефект. Впровадження енергоефективного та екологічно чистого виробництва підвищує репутацію господарства серед партнерів і клієнтів, відкриває доступ до державної та міжнародної підтримки інноваційних агропроєктів. Крім того, зменшується негативний вплив на навколишнє середовище, що сприяє покращенню екологічної ситуації в регіоні.

Водночас реалізація проєкту передбачає певні ризики:

- ✓ технічні – відмови обладнання, несвоєчасне обслуговування, недостатня кваліфікація операторів;
- ✓ сировинні – сезонність збору соломи, нерівномірна якість та вологість матеріалу;
- ✓ ринкові – коливання цін на пелети та комбікорми, конкуренція з іншими виробниками;

✓ екологічні – пиловиділення та дотримання норм охорони навколишнього середовища.

Стратегії мінімізації ризиків передбачають формування сировинних запасів, регулярне технічне обслуговування обладнання, навчання персоналу, впровадження системи контролю якості та постійний моніторинг ринку збуту.

Впровадження виробництва солом'яних пелет створює комплексний організаційно-економічний механізм, який одночасно підвищує ефективність використання ресурсів, стабілізує фінансові потоки господарства, забезпечує енергетичну самодостатність та покращує соціально-економічний стан персоналу. Такий підхід формує основу для стійкого розвитку ФГ «Агро-Лідер С» та підвищує його соціально-економічний потенціал у регіоні.

Першим етапом є подрібнення сировини до фракції 2-5 мм у роторному подрібнювачі (ДМП). Подрібнення забезпечує однорідну фракцію соломи та інших побічних матеріалів, що необхідно для стабільного гранулювання та високої якості продукції. Далі сировина надходить до аеродинамічної сушарки (СА-400), де її вологість доводиться до оптимального рівня 12-15 %.

Після сушіння відбувається рівномірна подача сировини у бункер ШТЗ-200 з частотним перетворювачем, що гарантує безперервну роботу прес-гранулятора та стабільну продуктивність лінії. Для отримання гранул оптимальної щільності та міцності застосовується дозоване зволоження сировини.

Основний технологічний етап – гранулювання у прес-грануляторі GRAND-300. Вибір режиму гранулювання здійснюється відповідно до типу продукції: пелети для опалення або комбікорм для тваринництва. Діаметр гранул становить 2-8 мм, продуктивність – до 350 кг/год для пелет і до 1000 кг/год для комбікорму.

Після гранулювання здійснюється охолодження та калібрування готових гранул у БКО-100. Тут гранули стабілізуються, знижуються до безпечної температури, а пил та нерівномірні гранули відсіюються, що підвищує якість продукції. На завершальному етапі проводиться вивантаження готової продукції та збір відходів, які повторно використовуються у виробничому процесі, забезпечуючи мінімізацію втрат та економічну ефективність.

Основні параметри виробничого процесу гранулювання на лінії МЛГ-1000 COMBI

Етап виробництва	Обладнання	Продуктивність, кг/год	Потужність, кВт	Примітки
Подрібнення сировини	ДМП, роторний подрібнювач	350-400	7,5	Подрібнення тирси, соломи, лушпиння
Сушіння та калібрування	СА-400, аеродинамічна сушарка	350-400	5	Вологість доводиться до 12-15 %
Подача сировини	ШТЗ-200, бункер з частотним перетворювачем	350-400	0,75	Рівномірна подача на гранулятор
Зволоження сировини	Система зволоження	350-400	0,37	Дозоване додавання вологи
Гранулювання	GRAND-300	Пелети: 300-350, комбікорм: 700-1000	22-30	Вибір режиму під тип продукції
Охолодження та калібрування	БКО-100	300-350	0,12	Відсів пилу та нерівномірних гранул
Витяжка та збір пилу	ВП-315	300-350	1,5	Замкнена система, без втрат продукції
Контроль та управління	Пульт керування	х	х	Автоматизація, контроль параметрів

Джерело: узагальнено автором

Лінія гранулювання МЛГ-1000 COMBI виробництва української компанії «ТехноМашСтрой» призначена для виготовлення пелет та комбікормів із продуктивністю до 350 кг/год на пелетах та до 1000 кг/год на комбікормі. Діаметр гранул регулюється в межах 2-8 мм. Лінія оснащена прес-гранулятором GRAND-300, бункером рівномірної подачі ШТЗ-200, системою зволоження, калібратором-охолоджувачем БКО-100 та замкненою витяжною системою ВП-315. Керування виробництвом здійснюється через центральний пульт. Потужність двигунів преса становить 22-30 кВт залежно від типу продукції, а загальна річна виробнича здатність лінії складає 600-700 тонн продукції. Гарантія на обладнання – 12 місяців, а його вартість – 402 180 грн..

Для забезпечення повного технологічного циклу виробництва гранул знадобляться такі додаткові вузли: бункери для зберігання сировини, подрібнювачі для підготовки матеріалу, транспортні конвеєри для переміщення сировини та готової продукції, системи дозування та зволоження, а також додаткові охолоджувачі та системи аспірації для підтримання оптимальних умов гранулювання та збереження якості продукції.

Таблиця 3.3.

Додаткове обладнання до лінії МЛГ-1000 COMBI

Обладнання	Потужність, кВт	Призначення	Вартість, грн.
Дробарка молоткова ДМП	7,5	Подрібнення соломи до фракції 2–5 мм	80 000
Роторний подрібнювач DR-500	x	Допоміжне подрібнення крупних фракцій; резерв	60 000
Сушарка аеродинамічна СА-400	5	Доводить вологість сировини до 12–15 %	120 000
Стрічковий транспортер ТЛ-500	1,1	Транспортування сировини від дробарки до сушарки	40 000
Стрічковий транспортер ТЛ-1000	1,5	Подача/охолодження/калібрування між вузлами	40 000
Пакувальна / фасувальна машина (напівавтомат)	1,2	Фасування готових гранул у 25-кг мішки	25 000
Ваги фасувальні	0,5	Контроль маси пакованих гранул	15 000
Лабораторне обладнання	0,2	Контроль вологості та якості сировини і готової продукції	12 000
Контрольна система автоматизації	x	Моніторинг процесів, контроль температури, вологості, швидкості подачі	18 000
Платформа для складування мішків	x	Тимчасове зберігання готової продукції	20 000
Вилочний навантажувач / палетник (малий)	x	Складування готової продукції, робота зі стосами палет	60 000
Палети (первісна закупівля 300 шт.)	x	Тара для зберігання та логістики	60 000
Загальна вартість додаткового обладнання			490 000

Джерело: узагальнено автором

Отже, повна вартість лінії разом із додатковим обладнанням становить 892180 грн., що включає базову лінію МЛГ-1000 COMBI та всі необхідні допоміжні вузли для забезпечення безперебійного технологічного циклу.

Для впровадження нового виробництва пелет у ФГ, чисельність персоналу якого становить 13 осіб, передбачається інтеграція без значного розширення штату. Основні працівники забезпечуватимуть безперебійне функціонування лінії гранулювання МЛГ-1000 COMBI, контроль якості продукції та обслуговування технологічного обладнання.

Таблиця 3.4.

Кадрове забезпечення виробництва пелет

Посада	Кількість	Основні функції	Місячна зарплата, грн.	Річний фонд зарплати, грн.
Оператор грануляційної лінії	2	Подача сировини, контроль процесу гранулювання, моніторинг параметрів лінії	15 000	360 000
Механік-технік	1	Обслуговування обладнання, усунення несправностей, планові ремонти	17 000	204 000
Технолог виробництва	1	Контроль якості продукції, ведення технічної документації, налаштування параметрів лінії	16 000	192 000
Працівник допоміжних робіт	1	Завантаження сировини, транспортування готової продукції, підтримка чистоти цеху	12 000	144 000

Джерело: узагальнено автором

Річний фонд заробітної плати всього персоналу становить 900 000 грн.. Підвищена заробітна плата враховує необхідність мотивації персоналу та забезпечення стабільної роботи виробництва на високому рівні.

Організація виробничої бази передбачає розміщення всіх технологічних і допоміжних процесів у наявних приміщеннях господарства із мінімальними реконструктивними роботами. Виробничий цех гранулювання має площу 120 м², обладнаний бетонною підлогою, електропідключенням 380 В (потужність 45 кВт), вентиляцією та освітленням для безпечної роботи персоналу. Для зберігання сировини виділено склад площею 200 м², що дозволяє розміщувати до 1000 тонн подрібненої соломи або іншої біомаси та забезпечує ефективну подачу сировини до лінії. Склад готової продукції займає 100 м² і оснащений системами вентиляції та контролю вологості, що гарантує збереження якості гранул. Адміністративно-

побутова зона площею 50 м² включає кабінет технолога, кімнату для персоналу та побутові приміщення, створюючи комфортні умови для роботи.

Для забезпечення роботи лінії гранулювання МЛГ-1000 СОВІ у ФГ передбачено використання соломи основних вирощуваних культур, зокрема пшениці озимої, кукурудзи та ячменю, а також частини інших культурних залишків. Загальний обсяг сировини на рік становить 4000 тонн. З цієї кількості близько 60 % пшениці, 70 % кукурудзи, 65 % ячменю та 50 % інших культур спрямовується на гранулювання, що дозволяє отримати приблизно 700 тонн пелет на рік. Такий розподіл сировини забезпечує безперебійний технологічний цикл протягом усього року, дозволяє стабілізувати обсяг продукції та підтримувати високу якість гранул.

Таблиця 3.5.

Виробнича програма по переробці соломи на пелет

Культура	Обсяг соломи, т	Використання у гранулюванні, %	Продукція (пелети), т/рік
Пшениця озима	1800	60	300
Кукурудза	1200	70	250
Ячмінь	800	65	150
Інші культури	200	50	50
Разом	4000	x	700

Джерело: розраховано автором

Ринок біопалива в Україні демонструє стабільне зростання, і за оцінками Біоенергетичної асоціації України попит на агропелети перевищує 1 млн тонн на рік. Основна частина реалізації припадає на промисловий сектор та приватний сегмент, що відкриває значні можливості для господарств, які виробляють високоякісні солом'яні пелети [3].

ФГ «Агро-Лідер С» орієнтується на широкий спектр потенційних споживачів. До них належать приватні котельні та опалювальні компанії, такі як «ТеплоБуд-Сервіс» і «ЕнергоКомфорт», що обслуговують житлові та комерційні об'єкти; фермерські господарства, які використовують пелети для опалення теплиць, складів і адміністративних приміщень, зокрема «ФГ Зелене Поле» та

«АгроТепло»; підприємства харчової промисловості та млини, включаючи «Дніпровський млин» і «Злато Пшениці»; а також оптові регіональні трейдери біопалива, що реалізують продукцію у внутрішньому ринку. Частина замовлень надходить від дрібнооптових фермерів і приватних підприємств, зацікавлених у невеликих партіях пелет для локального опалення та виробничих потреб.

Канали збуту передбачають продаж через власний вебсайт господарства та спеціалізовані онлайн-платформи (OLX, Prom.ua), співпрацю з локальними трейдерами біопалива, а також участь у виставках, аграрних форумах і тендерах, що дозволяє встановлювати довгострокові ділові контакти і закріплювати позиції на ринку. Для просування продукції передбачено комплексну маркетингову кампанію: розроблення фірмового пакування, формування візуальної ідентичності бренду, цифровий маркетинг у соціальних мережах (Facebook, Instagram) та участь у спеціалізованих заходах для залучення нових клієнтів.

Логістика побудована за принципом «короткого плеча», що забезпечує економію часу та витрат на перевезення. Сировина доставляється з полів власними тракторами з причепами на відстань до 10 км, а готові пелети транспортуються власними вантажними автомобілями або орендованим транспортом вантажопідйомністю до 5 тонн за рейс. Поставка продукції замовникам у межах Дніпропетровської області здійснюється протягом 1-2 днів після замовлення. Планується резервування транспортних засобів та оптимізація маршрутів для підвищення надійності доставки і гнучкості виконання дрібнооптових замовлень.

Конкурентне середовище на ринку агропелет включає як великі промислові підприємства, наприклад, «ЕкоПелет Україна» та «БіоТепло», що орієнтовані на масовий оптовий сегмент, так і локальні фермерські виробництва, серед яких «АгроСоюз», «Зелена Енергія», а також ФГ «ГрінАгро» і ТОВ «БіоТепло». Більшість із цих конкурентів спеціалізуються на лісовій або торф'яній сировині, що робить сегмент солом'яних пелет відносно нішевим і з низькою конкуренцією. При цьому конкуренти часто мають обмежену гнучкість у логістиці, недостатній контроль якості продукції та обмежені можливості для індивідуальної роботи з клієнтами.

ФГ «Агро-Лідер С» планує конкурувати на основі трьох стратегічних напрямів. По-перше, висока якість продукції, що досягається суворим контролем вологості та розміру гранул, забезпечує ефективність пелет як палива та корму. По-друге, оперативність постачання, гарантована власним транспортом та гнучким плануванням маршрутів, дозволяє швидко задовольняти потреби різних категорій споживачів. По-третє, клієнтоорієнтованість і сервіс, що включає індивідуальні обсяги постачання, консультації щодо використання пелет, участь у виставках і тендерах та укладання довгострокових контрактів з локальними трейдерами і фермерськими господарствами.

Впровадження виробництва солом'яних пелет у ФГ «Агро-Лідер С» сприяє оптимізації використання ресурсів та мінімізації побічної продукції рослинництва, що дозволяє зменшити відходи та раціонально перетворювати їх на цінний енергетичний та кормовий ресурс. Проект створює стабільне джерело додаткового доходу для господарства, забезпечує формування п'яти нових робочих місць та знижує витрати на енергію на 20-25 %. Одночасно виробництво пелет позитивно впливає на екологію, підвищує соціально-економічний потенціал господарства та формує його імідж як інноваційного й соціально відповідального виробника. Інтеграція технологічних, кадрових і маркетингових механізмів дозволяє закріпити конкурентні переваги ФГ, забезпечити стійкий розвиток і стабільну річну продуктивність у рамках сучасної зеленої агроекономіки.

3.3. Економічна модель реалізації проєкту виробництва солом'яних пелет у ФГ «Агро-Лідер С»

Розвиток підприємства у сучасних умовах потребує диверсифікації виробництва та максимально ефективного використання наявних ресурсів. В умовах високої волатильності ринку зернових культур та зростання цін на енергоресурси стратегічно доцільним для ФГ «Агро-Лідер С» є запуск напряму переробки побічної продукції рослинництва – виробництва твердого біопалива у вигляді солом'яних пелет.

Впровадження лінії з виробництва агропелет передбачає комплексні капіталовкладення, які охоплюють не лише придбання основного та допоміжного обладнання, а й підготовку виробничих приміщень, електромонтажні роботи, встановлення систем безпеки та вентиляції, пуско-налагодження обладнання та навчання персоналу. Додатково формуються запаси витратних матеріалів, комплектуючих і запасних частин, що забезпечує безперебійну роботу виробництва та скорочує ризики простоїв. Для мінімізації фінансових ризиків і забезпечення стабільності проекту до розрахунку капітальних витрат включено коригуючий резерв у розмірі 10% від загальної суми, що дозволяє врахувати можливі коливання цін на обладнання, матеріали та послуги, а також непередбачувані технічні або організаційні витрати.

Таблиця 3.6.

Капітальні витрати для запуску виробництва

№	Стаття витрат	Зміст	Вартість, грн.
1	Основне обладнання	Лінія гранулювання МЛГ-1000 COMBI (дозатор, прес-гранулятор, охолоджувач, циклон, транспортери)	402 180
2	Додаткове обладнання	Дробарка, сушарка, конвеєри, фасувальне устаткування, промислові ваги, аспірація	490 000
3	Електромонтаж, щит, проведення 380 В	Підведення живлення, встановлення лічильника, захисна автоматика, прокладання кабельних трас, монтаж щитів	65 000
4	Реконструкція приміщення	Укріплення підлоги, антивібраційне покриття, покращення вентиляції, протипожежна система, утеплення, фарбування	85 000
5	Монтаж, пуско-налагодження, навчання персоналу	Монтаж агрегатів, регулювання, пускові випробування, навчання персоналу представниками постачальника	45 000
6	Запасні частини та витратні матеріали	Матриці, ролики, ремені, підшипники, фільтри, мастильні матеріали, інструмент	25 000
7	Додаткові тренінги / сертифікація	Навчання персоналу з технології та безпеки, сертифікація якості продукції (ISO, ДСТУ)	10 000
8	Проектно-дозвільна документація	Технічні умови, дозволи на електропідключення, екологічні висновки, кошториси, аудит безпеки	20 000
9	Непередбачені витрати / резерв	Коригуючий резерв на коливання цін, додаткові монтажні чи транспортні роботи (10%)	118 000

Джерело: розраховано автором

Загальний обсяг капітальних інвестицій ФГ «Агро-Лідер С» для запуску лінії з виробництва агропелет становить 1 260 180 грн.. Основна частка витрат (понад 70 %) припадає на придбання та встановлення технологічного обладнання – як основного, так і допоміжного. Значна увага приділена також підготовці виробничих площ, електрифікації, проектно-дозвільній документації та створенню резерву на непередбачені витрати, що забезпечує фінансову стійкість інвестиційного процесу.

Після визначення капітальних інвестицій стає необхідним оцінити щорічні адміністративні витрати, що формують функціональну основу підприємства та забезпечують його стабільну роботу. Дані витрати включають управлінські й бухгалтерські витрати, оплату праці адміністративного персоналу, нарахування соціальних внесків і податків, комунальні та офісні платежі, витрати на сертифікацію продукції, обслуговування документації та підтримання матеріально-технічної бази.

Таблиця 3.7.

Щорічні операційні витрати ФГ «Агро-Лідер С»

№	Стаття	Опис	Річна сума, грн.
1	Сировина	Солома власного виробництва, 805 т × 400 грн./т (вартість збору, транспорту, пресування)	322 000
2	Електроенергія	45 кВт × 2400 год × 4,32 грн./кВт·год	466 560
3	Заробітна плата	5 працівників × 15 000 грн./міс × 12 міс	900 000
4	ЄСВ (22 %)	Соціальні внески на виробничий персонал	198 000
5	Пальне	Транспортування, навантаження, 5000 л × 60 грн./л	300 000
6	Витратні матеріали, техобслуговування	Мастила, фільтри, заміна дрібних вузлів	100 000
7	Упаковка	700 т × 168 грн./т	117 600
8	Реклама, маркетинг, збут, логістика	Просування, транспорт готової продукції	80 000
9	Адміністративні витрати	Канцелярія, телефонія, охорона, побутові потреби	50 000
10	Амортизація	1 042 180 грн. / 10 років	104 218
11	Відсотки за кредитом	22 % × 1 042 180 грн. (2 роки)	229 280

Джерело: розраховано автором

Загальна сума річних операційних витрат першого року, що складає 2 867 658 грн., відображає реальне фінансове навантаження на підприємство та комплекс ресурсів, необхідних для забезпечення безперебійного виробничого процесу. До цих витрат входять не лише сировина, енергоресурси та зарплатний фонд, а й витрати на обслуговування обладнання, логістику, адміністративну підтримку та амортизацію основних фондів.

На основі цих даних доцільно перейти до аналізу змінних витрат на виробництво 1 тонни пелет, що стане ключовим показником для визначення собівартості продукції, планування ціноутворення та оцінки рентабельності проекту..

Таблиця 3.8.

Змінні витрати на 1 т пелет

№	Стаття	Опис	Сума на рік, грн.	Вартість на 1 т, грн.
1	Сировина	Солома власного виробництва, 805 т × 400 грн./т	322 000	460
2	Електроенергія	45 кВт × 2400 год × 4,32 грн./кВт·год	466 560	667
3	Заробітна плата	5 працівників × 15 000 × 12 міс	900 000	1 286
4	ЄСВ (22 %)	Соціальні внески на виробничий персонал	198 000	283
5	Пальне	Транспортування, навантаження, 5000 л × 60 грн./л	300 000	429
6	Витратні матеріали, ремонт	Мастила, фільтри, заміна дрібних вузлів	100 000	143
7	Упаковка	Мішки 700 т × 168 грн./т	117 600	168
8	Реклама, маркетинг, збут, логістика	Просування та доставка готової продукції	80 000	114
9	Адміністративні витрати	Канцелярія, телефонія, охорона, побутові потреби	50 000	71
10	Амортизація	Основні та допоміжні фонди, 10 років	104 218	149
11	Відсотки за кредитом	22 % × 1 042 180 грн. (2 роки)	229 280	328

Джерело: розраховано автором

Після детального аналізу змінних витрат на виробництво 1 тонни пелет стає зрозумілим фінансове навантаження на одиницю продукції та потенціал прибутковості підприємства. Витрати включають сировину, енергоресурси,

заробітну плату з соціальними внесками, витратні матеріали, упаковку, логістику та адміністративне забезпечення, амортизацію та відсотки за кредитом.

Після визначення щорічних операційних витрат і структури собівартості продукції наступним етапом фінансового планування є оцінка доходів від реалізації. Аналіз доходів дозволяє зіставити витрати з потенційними надходженнями та визначити рентабельність виробництва. Для ФГ «Агро-Лідер С» важливо не лише загальне планування виручки, а й розподіл обсягів продажів по окремих категоріях покупців, що відображає специфіку ринку та цінові сегменти.

Таблиця 3.9.

Розподіл обсягу виробництва, ціни та виручки

№	Категорія покупця	Обсяг продукції, т	Ціна реалізації, грн./т	Виручка, грн.
1	Приватні котельні та опалювальні компанії (ТеплоБуд-Сервіс, ЕнергоКомфорт)	210	5 850	1 228 500
2	Фермерські господарства (ФГ Зелене Поле, АгроТепло)	175	6 000	1 050 000
3	Підприємства харчової промисловості та млини (Дніпровський млин, Злато Пшениці)	140	5 950	833 000
4	Оптові регіональні трейдери біопалива (регіональні компанії)	105	5 950	624 750
5	Дрібнооптові фермери та приватні підприємства (локальні фермери, приватні підприємці)	70	6 300	441 000

Джерело: розраховано автором

Отже, розподіл обсягу виробництва та виручки по категоріях покупців демонструє збалансовану структуру продажів ФГ «Агро-Лідер С». Переважна частка продукції спрямована на приватні котельні та фермерські господарства, що забезпечує стабільний попит і зменшує ризики залежності від окремих клієнтів. Встановлені цінові коридори (від 5 850 до 6 300 грн./т) дозволяють підтримувати середню ринкову ціну близько 6 000 грн./т і отримати прогнозовану загальну виручку 4 200 000 грн. при річному обсязі 700 т пелет. Наступна таблиця демонструє, як зазначені обсяги продажів та ціни трансформуються у конкретні фінансові показники проєкту.

Таблиця 3.10.

Операційний прибуток та фінансовий результат проєкту (перший рік)

№	Показник	Значення, грн.
1	Виручка від реалізації пелет	4 177 250
2	Загальні річні операційні витрати	2 867 658
3	Операційний прибуток	1 309 592
4	Відсотки за кредитом	229 280
5	Прибуток до оподаткування	1 080 312
6	Податок на прибуток (18 %)	194 456
7	Чистий прибуток	885 856

Джерело: розраховано автором

Проведені розрахунки свідчать про високу ефективність проєкту вже на стартовому етапі його реалізації. Чистий прибуток у розмірі 885 856 грн. при виручці 4 177 250 грн. відображає здатність підприємства не лише покривати операційні витрати та фінансові зобов'язання, але й формувати значущий позитивний грошовий потік. Врахування відсотків за кредитом і податку на прибуток дозволяє оцінити реальний економічний ефект та стабільність фінансового результату незалежно від джерел фінансування.

Для комплексної оцінки інвестиційної привабливості проєкту необхідно розглянути динаміку фінансових показників протягом тривалого періоду.

Таблиця 3.11

Основні показники ефективності проєкту (5 років)

Рік	Виручка, грн.	Витрати, грн.	Прибуток до оподаткування, грн.	Податок 18 %, грн.	Чистий прибуток, грн.	Накопичений чистий прибуток, грн.
1	4 177 250	2 867 658	1 309 592	235 727	1 073 865	1 073 865
2	4 350 000	2 920 000	1 430 000	257 400	1 172 600	2 246 465
3	4 520 000	2 980 000	1 540 000	277 200	1 262 800	3 509 265
4	4 700 000	3 050 000	1 650 000	297 000	1 353 000	4 862 265
5	4 900 000	3 120 000	1 780 000	320 400	1 459 600	6 321 865

Джерело: розраховано автором

Аналіз основних показників ефективності проєкту на 5 років демонструє стабільне зростання фінансових результатів. Виручка від реалізації продукції

протягом періоду збільшується з 4 177 250 грн. у першому році до 4 900 000 грн. у п'ятому, що супроводжується помірним зростанням витрат із 2 867 658 грн. до 3 120 000 грн.. Прибуток до оподаткування за цей час зростає з 1 309 592 грн. до 1 780 000 грн., а чистий прибуток збільшується з 1 073 865 грн. до 1 459 600 грн.. Накопичений чистий прибуток до кінця п'ятого року перевищує 6,3 млн грн., що свідчить про високу фінансову привабливість проєкту та ефективне співвідношення між доходами і витратами.

На основі даних про чистий прибуток доцільно перейти до оцінки грошових потоків проєкту та визначення його окупності. Аналіз Cash Flow дозволяє врахувати не лише прибутковість, а й реальні надходження коштів, що критично важливо для інвесторів і планування фінансових ресурсів.

Таблиця 3.12

Грошові потоки (Cash Flow) та оцінка окупності

Рік	Інвестиції, грн.	Чистий прибуток, грн.	Грошовий потік, грн.	Накопичений грошовий потік, грн.
0	1 260 180	–	-1 260 180	-1 260 180
1	x	1 073 865	1 073 865	-186 315
2	x	1 172 600	1 172 600	986 285
3	x	1 262 800	1 262 800	2 249 085
4	x	1 353 000	1 353 000	3 602 085
5	x	1 459 600	1 459 600	5 061 685

Джерело: розраховано автором

Грошові потоки проєкту підтверджують його економічну ефективність. Початкові інвестиції у сумі 1 260 180 грн. повністю окупаються вже у другому році реалізації, коли накопичений грошовий потік стає позитивним і складає 986 285 грн.. Надалі проєкт генерує стабільний приріст грошових потоків, що до п'ятого року дозволяє накопичити понад 5 млн грн.. Динаміка свідчить про високий рівень ліквідності та інвестиційну привабливість проєкту.

Для комплексної оцінки інвестиційної привабливості проєкту та фінансової ефективності реалізації виробництва агропелет наведено основні показники економічної ефективності на період 2025-2030 років.

Показники економічної ефективності проекту ФГ «Агро-Лідер С»

Показники	2025 р.	2026 р.	2027 р.	2028 р.	2029 р.	2030 р.
Початкові інвестиції, тис. грн.	1 260,18	–	–	–	–	–
Виручка від реалізації, тис. грн.	–	4 177,25	4 350,00	4 520,00	4 700,00	4 900,00
Витрати на експлуатацію, тис. грн.	–	2 867,66	2 920,00	2 980,00	3 050,00	3 120,00
Амортизаційні відрахування, тис. грн.	–	104,22	104,22	104,22	104,22	104,22
Коефіцієнт дисконтування	1	0,8333	0,6944	0,5787	0,4823	0,4019
Грошові потоки (CF), тис. грн.	-1 260,18	1 073,87	1 172,60	1 262,80	1 353,00	1 459,60
Дисконтовані грошові потоки (DCF), тис. грн.	-1 260,18	894,89	814,17	730,63	652,43	586,17
Накопичений дисконтований CF, тис. грн.	-1 260,18	-365,29	448,88	1 179,51	1 831,94	2 418,11
Дисконтовані вигоди, тис. грн.	–	4 177,25	4 350,00	4 520,00	4 700,00	4 900,00
Дисконтовані витрати, тис. грн.	1 260,18	2 867,66	2 920,00	2 980,00	3 050,00	3 120,00
Чиста теперішня вартість (NPV), тис. грн.	3 417,11					
Модифікована теперішня вартість (MVA), тис. грн.	3 700,00					
Рентабельність інвестицій, %	273					
Коефіцієнт вигоди/витрати (PI)	2,88					
Термін окупності, роки	1,45					

Джерело: розраховано автором

Аналіз показників економічної ефективності проекту ФГ «Агро-Лідер С» свідчить про високу інвестиційну привабливість і фінансову стійкість підприємства. Початкові капітальні інвестиції у сумі 1 260,18 тис. грн. забезпечують створення повноцінної виробничої інфраструктури та запуск лінії з виробництва агропелет. Річні грошові потоки проекту демонструють стабільне зростання: вже у другому році реалізації накопичений грошовий потік стає позитивним, що підтверджує швидку окупність вкладених коштів. Дисконтовані грошові потоки дозволяють врахувати часову вартість грошей і показують, що чиста теперішня вартість (NPV = 3 417,11 тис. грн.) значно перевищує початкові інвестиції, а модифікована теперішня вартість (3 700,00 тис. грн.) підкреслює ефективність використання капіталу. Високий коефіцієнт вигоди/витрати (PI = 2,88) і рентабельність інвестицій (273 %) свідчать про значний економічний ефект

від реалізації проекту. Термін окупності у 1,45 року демонструє швидке повернення інвестицій і низький фінансовий ризик.

Комплексний аналіз показників підтверджує, що проект є економічно доцільним, здатен генерувати стабільні грошові потоки та забезпечує підвищення ліквідності і фінансової стійкості підприємства. Реалізація проекту створює передумови для масштабування виробництва, зміцнення позицій на ринку біопалива та підвищення конкурентоспроможності ФГ «Агро-Лідер С».

Для комплексної оцінки ефективності інвестиційного проекту з виробництва пелет надзвичайно важливо застосовувати метод сценарного аналізу, який дозволяє врахувати невизначеність ринкових умов та варіативність фінансових показників. Зокрема, використання трьох ключових сценаріїв – базового, оптимістичного та песимістичного – забезпечує більш обґрунтоване прогнозування фінансових результатів та дозволяє виявити потенційні ризики для підприємства.

Базовий сценарій визначається середньоринковою ціною на пелети, встановленою на рівні 6 000 грн./т, із прогнозованим щорічним зростанням виручки на 4-5 % та збільшенням операційних витрат на 2-3 % щороку. Сценарій відображає очікувані середні умови ринку та слугує основою для порівняння альтернативних варіантів розвитку проекту.

Оптимістичний сценарій передбачає підвищення ціни на пелети на 5 % від базової, що може відбуватися внаслідок посилення попиту на біопаливо або реалізації ефективною маркетинговою політики підприємства. Водночас виручка прогнозується зростаючою на 6-7 % щороку, а витрати збільшуються лише на 1-2 % завдяки впровадженню енергозберігаючих технологій, оптимізації виробничих процесів та зниженню операційних ризиків. Сценарій дозволяє оцінити потенціал максимальної прибутковості та вигоди від реалізації проекту в сприятливих ринкових умовах.

Песимістичний сценарій передбачає зниження ціни на пелети на 5 % від базової, що може виникнути через коливання ринку, посилення конкуренції або зменшення купівельної спроможності споживачів. При цьому виручка

прогнозується зростаючою лише на 2-3 % щороку, тоді як операційні витрати збільшуються на 4-5 % через можливе подорожчання сировини, енергоресурсів та інших виробничих факторів. Аналіз цього сценарію дозволяє виявити найбільш вразливі ділянки фінансової моделі та підготувати механізми реагування на несприятливі зовнішні умови.

Для всебічного аналізу ефективності інвестиційного проєкту з виробництва пелет проведено розрахунок грошових потоків (CF) та дисконтованих грошових потоків (DCF) за трьома сценаріями: базовим, оптимістичним та песимістичним. Застосування дисконтованого методу дозволяє врахувати фактор часу та ефект інфляції, що підвищує точність оцінки економічного ефекту від реалізації проєкту.

Таблиця 3.14

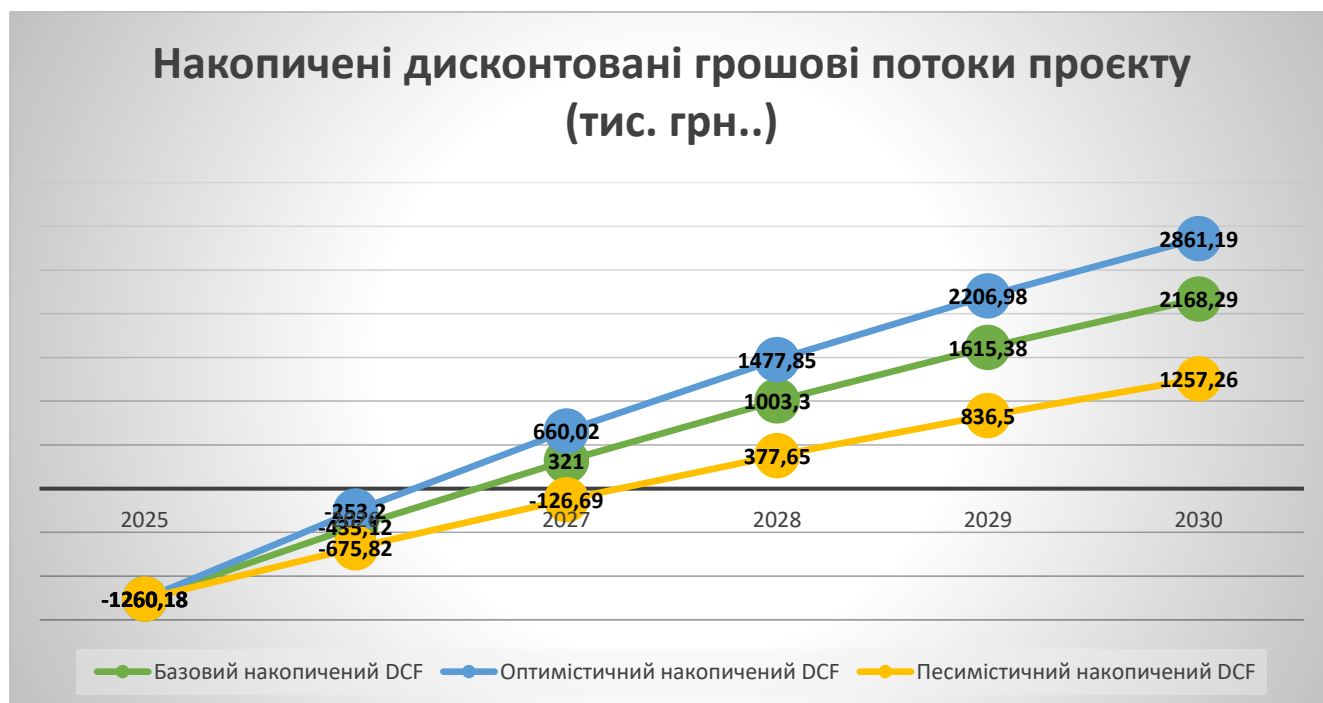
Грошові потоки та дисконтовані грошові потоки (DCF) для трьох сценаріїв, тис. грн.

Рік	Базовий CF	Оптимістичний CF	Песимістичний CF	Базовий DCF	Оптимістичний DCF	Песимістичний DCF	Базовий накопичений DCF	Оптимістичний накопичений DCF	Песимістичний накопичений DCF
0	-83,79	-83,79	-83,79	-	-1260,18	-1260,18	-1260,18	-1260,18	-1260,18
1	990,07	1208,37	701,23	825,06	1006,98	584,36	-435,12	-253,2	-675,82
2	1088,81	1315,05	790,74	756,12	913,23	549,13	321	660,02	-126,69
3	1179,01	1413,2	871,51	682,3	817,83	504,35	1003,3	1477,85	377,65
4	1269,21	1511,93	951,46	612,08	729,13	458,84	1615,38	2206,98	836,5
5	1375,81	1627,88	1046,99	552,91	654,21	420,76	2168,29	2861,19	1257,26

Джерело: розраховано автором

Проведений аналіз показує сталу позитивну динаміку грошових потоків упродовж усього періоду реалізації проєкту за всіма сценаріями розвитку. Водночас темпи зростання накопиченої дисконтованої вартості суттєво різняться залежно від умов сценарію. Оптимістичний варіант характеризується найбільш інтенсивним приростом DCF, що відображає високу прибутковість і швидке повернення інвестованого капіталу. Базовий сценарій забезпечує рівномірне та прогнозоване зростання показників, свідчачи про збалансованість фінансових параметрів і прийнятний рівень ризику. Песимістичний сценарій демонструє

сповільнене накопичення дисконтованих потоків, що вказує на підвищену чутливість проєкту до коливань ринкових умов і цінових факторів, однак навіть за таких умов зберігається позитивне значення DCF, що підтверджує життєздатність ініціативи.

Рис.3.2. Накопичені дисконтовані грошові потоки проєкту (тис. грн.)

Джерело: побудовано автором на основі власних розрахунків

На основі отриманих грошових потоків та їх дисконтованих значень проведено оцінку фінансової ефективності проєкту через показники NPV, ROI та IRR. Розрахунки дозволяють не лише визначити абсолютний економічний ефект і рівень рентабельності інвестицій, а й порівняти сценарії реалізації проєкту з урахуванням їхньої ризикованості, темпів повернення капіталу та потенційної прибутковості.

Таблиця 3.15

Основні фінансові показники проєкту для трьох сценаріїв

Сценарій	NPV, тис. грн.	ROI, %	IRR, %
Базовий	2168,29	368,42	81,49
Оптимістичний	2861,19	461,54	99,57
Песимістичний	1257,26	246,14	56,94

Джерело: розраховано автором

Аналіз трьох сценаріїв показує високу стійкість та потенційну прибутковість проекту. Навіть при песимістичному розвитку подій проект генерує позитивний NPV та ROI понад 240 %, що свідчить про мінімальні фінансові ризики. Оптимістичний сценарій демонструє майже подвійне прискорення приросту грошових потоків порівняно з базовим, що підкреслює перспективність проекту при сприятливих ринкових умовах. IRR у всіх сценаріях значно перевищує ставку дисконтування 20 %, що підтверджує економічну доцільність інвестицій.

Після аналізу операційних доходів та витрат, а також розрахунку грошових потоків за різними сценаріями, наступним етапом фінансового планування є визначення точки беззбитковості (Break-Even Point, BEP). Точка беззбитковості дозволяє оцінити мінімальний обсяг виробництва, при якому підприємство покриває всі свої витрати, не несучи збитків. Даний показник є ключовим інструментом у стратегічному плануванні та управлінні ризиками виробництва, оскільки вона показує межу фінансової стійкості підприємства.

Для розрахунку BEP використовується класична економічна формула:

$$BEP_{\text{в одиницях}} = \frac{FC}{P-VC} \quad (3.1)$$

де: FC – постійні витрати, що не залежать від обсягу виробництва (адміністративні витрати, амортизаційні відрахування, відсотки за кредитом); VC – змінні витрати на одиницю продукції, що змінюються пропорційно виробничому обсягу (сировина, енергоресурси, заробітна плата виробничого персоналу, витратні матеріали, упаковка, логістика та маркетинг); P – ціна реалізації одиниці продукції, визначена середньою за плановий період.

У випадку ФГ «Агро-Лідер С» змінні витрати на виробництво однієї тонни пелет складають:

$$VC = 460 + 667 + 1\,286 + 283 + 429 + 143 + 168 + 114 = 3\,550 \text{ грн./т}$$

Постійні витрати підприємства включають адміністративні витрати, амортизаційні відрахування та відсотки за кредитом:

$$FC = 50\,000 + 104\,218 + 229\,280 = 383\,498 \text{ грн./рік}$$

Середня ціна продажу пелет у плановому періоді прийнята на рівні $P = 6\,000$ грн./т. Підставляючи ці значення у формулу, отримуємо:

$$BEP = \frac{383\,498}{6\,000 - 3\,550} = \frac{383\,498}{2\,450} = 156 \text{ т}$$

Таким чином, точка беззбитковості для підприємства становить приблизно 156 т пелет на рік та означає, що при виробництві й реалізації понад 156 т продукції ФГ «Агро-Лідер С» покриває всі витрати та починає отримувати прибуток. Порівняно з прогнозованим обсягом продажу у 700 т на рік, точка беззбитковості демонструє значний запас фінансової стійкості та високу інвестиційну привабливість проєкту.

Висновки до третього розділу

Економічна стратегія розвитку ФГ «Агро-Лідер С» формує цілісну та багаторівневу модель, що поєднує технологічну модернізацію, підвищення кваліфікації персоналу, екологічну відповідальність та інноваційні підходи до управління ресурсами. Запропоновані сценарії розвитку дозволяють ефективно інтегрувати вторинні сільськогосподарські ресурси, оптимізувати виробничі процеси, підвищити адаптивність господарства до коливань ринку та зовнішніх ризиків, а також забезпечити енергетичну та фінансову стійкість. Впровадження лінії гранулювання МЛГ-1000 COMBI створює основу для диверсифікації продукції та формування нових джерел доходу, водночас зменшуючи екологічне навантаження. Поєднання кадрових, технологічних, екологічних та інноваційних заходів забезпечує комплексний розвиток господарства, підвищує його конкурентоспроможність і створює передумови для реалізації подальших інвестиційних проєктів.

Реалізація проєкту виробництва солом'яних пелет у ФГ «Агро-Лідер С» створює комплексний організаційно-економічний механізм, що інтегрує технологічні, кадрові та ресурсні компоненти. Впровадження лінії МЛГ-1000 COMBI забезпечує ефективну переробку побічної продукції рослинництва, формуючи замкнений виробничий цикл із мінімізацією відходів та раціональним використанням ресурсів. Проєкт сприяє підвищенню фінансової стабільності

господарства за рахунок додаткового доходу від реалізації пелет та комбікормів, зниженню енергетичних витрат та формуванню п'яти нових робочих місць, що підвищує соціально-економічний потенціал регіону. Крім того, впровадження сучасного обладнання та систем контролю якості гарантує високий рівень продукції, а комплексний підхід до маркетингу та логістики забезпечує конкурентні переваги на ринку агропелет. У сукупності це створює основу для стійкого розвитку господарства, підвищення його іміджу як інноваційного та соціально відповідального виробника та зміцнення позицій у секторі зеленої економіки.

Капітальні інвестиції на запуск лінії агропелет становлять 1 260 180 грн., при цьому понад 70 % коштів спрямовано на придбання та встановлення основного та допоміжного обладнання. Передбачено резерв непередбачених витрат для забезпечення фінансової стійкості проєкту. Річні операційні витрати першого року оцінюються у 2 867 658 грн. і охоплюють витрати на сировину, енергоресурси, заробітну плату з соціальними внесками, паливо, витратні матеріали, упаковку, маркетинг, адміністративні витрати, амортизацію та відсотки за кредитом.

Прогнозований обсяг виробництва 700 т пелет на рік із середньою ціною 6 000 грн./т формує виручку 4 177 250 грн. у першому році. Операційний прибуток становить 1 309 592 грн., чистий прибуток – 885 856 грн. після сплати податків та відсотків за кредитом. П'ятирічна динаміка фінансових показників демонструє стабільне зростання: чистий прибуток збільшується з 1,07 млн грн. до 1,46 млн грн., а накопичений чистий прибуток перевищує 6,3 млн грн..

Сценарний аналіз підтверджує фінансову стійкість проєкту: навіть у песимістичному сценарії NPV становить 1 257 тис. грн., ROI – 246 %, IRR – 57 %, а оптимістичний сценарій формує NPV – 2 861 тис. грн., ROI – 462 %, IRR – 99,6 %. Точка беззбитковості дорівнює 156 т пелет на рік, що значно нижче прогнозованого обсягу виробництва, що гарантує швидке досягнення прибутковості. Грошові потоки демонструють окупність початкових інвестицій уже на другий рік, а до п'ятого року накопичений грошовий потік перевищує 5 млн грн., що підтверджує ліквідність та ефективність управління капіталом. Ключові фінансові показники

проєкту – NPV 3 417 тис. грн., модифікована теперішня вартість 3 700 тис. грн., коефіцієнт вигоди/витрати 2,88, рентабельність інвестицій 273 %, термін окупності 1,45 року – підтверджують економічну доцільність та ефективність вкладень.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Соціально-економічний розвиток аграрного підприємства є багатовимірним процесом, який інтегрує економічну ефективність, соціальну стабільність та екологічну безпеку в єдину систему управлінських та виробничих рішень. Основною складовою цього процесу є підвищення продуктивності, конкурентоспроможності та кадрового потенціалу, що супроводжується зростанням соціально-економічного капіталу сільських громад.

Аналіз теоретичних підходів свідчить про багаторівневу природу розвитку аграрних підприємств: мікрорівень характеризується внутрішньогосподарською стабільністю, оптимізацією виробничих процесів та забезпеченням довгострокової зайнятості; мезорівень реалізується через інтеграцію господарства у регіональні економічні та інфраструктурні системи, стимулювання соціальної стабільності та інноваційних ініціатив; макрорівень проявляється у формуванні національної продовольчої безпеки та посиленні регіональної економічної згуртованості.

Виявлено, що динаміка розвитку підприємства визначається взаємодією внутрішніх та зовнішніх факторів. До внутрішніх належать організаційно-управлінський потенціал, техніко-технологічна база, фінансова стійкість та кадровий склад; до зовнішніх – макроекономічні умови, ринкова кон'юнктура, державна аграрна політика, природно-кліматичні та демографічні чинники. Взаємодія цих елементів визначає адаптивні можливості, стійкість до ризиків та потенціал стратегічного оновлення.

ФГ «АГРО-ЛІДЕР С» є сучасним і ефективним фермерським господарством, що має комплекс необхідних передумов для подальшого стійкого розвитку. Поєднання сприятливих природно-кліматичних умов, родючих ґрунтів, потужної матеріально-технічної бази та досвідченого управлінського персоналу забезпечує стабільне виробництво високоякісної сільськогосподарської продукції. Завдяки структурованій організації діяльності, інвестиціям у модернізацію та впровадженню інноваційних технологій господарство здатне ефективно реагувати

на ринкові виклики, підтримувати продовольчу безпеку регіону та забезпечувати сталий економічний розвиток.

Аналіз соціально-економічного стану підприємства за 2022-2024 рр. свідчить про системне зміцнення виробничого потенціалу та ефективності використання ресурсів. Площа сільськогосподарських угідь зросла на 2 %, ріллі – на 1 %, при високому коефіцієнті розораності, що вказує на необхідність подальшої інтенсифікації виробництва для максимального освоєння земельного фонду. Оптимізація трудових ресурсів проявляється у підвищенні навантаження на одного працівника при стабільній чисельності персоналу, збереженні високого коефіцієнта використання робочого часу та стабільності середнього виробітку. Кадровий склад характеризується балансом виробничих, інженерно-технічних та адміністративних функцій; понад 80 % персоналу мають вищу або фахову передвищу освіту. Зростання середнього стажу до 9,4 років і підвищення коефіцієнта стабільності підтверджують професіоналізм та стійкість колективу, а збільшення частки досвідчених працівників забезпечує передачу компетентності молодшим кадрам.

Продуктивність виробництва та ефективність використання капіталу і ресурсів демонструють суттєве зростання: виручка від основних культур збільшилась у 2-3 рази, концентрація на рентабельних напрямках забезпечує стратегічну орієнтацію діяльності. Ефективність використання основних засобів і матеріально-технічної бази покращилась, фондоозброєність зросла на понад 20 %, оборотність оборотних коштів значно прискорила. Рентабельність продажів перевищила 20 %, а чистий прибуток у 2024 р. склав близько 16 млн грн.. Урожайність основних культур підвищилась приблизно на 24 %, доходи на одного працівника – майже втричі. Високий рівень ресурсної ефективності та індекс стратегічного зростання підтверджують стабільну основу для подальшого розвитку. Фінансова стійкість господарства забезпечується зростанням частки власного капіталу, зниженням боргового навантаження, підвищенням маневреності фінансових ресурсів та поліпшенням ліквідності. Рентабельність активів перевищує 18 %, рентабельність реалізованої продукції – понад 22 %, а

рентабельність власного капіталу – близько 23 %, що відображає ефективність управління витратами та підвищення доходності для власників.

Економічна стратегія розвитку ФГ «Агро-Лідер С» формує інтегровану багаторівневу модель, що поєднує технологічну модернізацію, підвищення кваліфікації персоналу, екологічну відповідальність та інноваційні підходи до управління ресурсами. Запропоновані сценарії розвитку дозволяють комплексно використовувати вторинні сільськогосподарські ресурси, оптимізувати виробничі процеси, підвищити адаптивність господарства до ринкових коливань та зовнішніх ризиків, а також забезпечити енергетичну та фінансову стійкість. Впровадження лінії гранулювання МЛГ-1000 COMBI створює основу для диверсифікації продукції та формування нових джерел доходу, одночасно зменшуючи екологічне навантаження. Системне поєднання кадрових, технологічних, екологічних та інноваційних заходів забезпечує комплексний розвиток господарства, підвищує його конкурентоспроможність і формує передумови для реалізації подальших інвестиційних проєктів.

Реалізація проєкту виробництва солом'яних пелет забезпечує створення комплексного організаційно-економічного механізму, що інтегрує технологічні, кадрові та ресурсні компоненти. Впровадження лінії МЛГ-1000 COMBI дозволяє ефективно переробляти побічну продукцію рослинництва, формуючи замкнений виробничий цикл із мінімізацією відходів та раціональним використанням ресурсів. Проєкт сприяє підвищенню фінансової стабільності господарства за рахунок додаткового доходу від реалізації пелет і комбікормів, зниженню енергетичних витрат та створенню п'яти нових робочих місць, що підвищує соціально-економічний потенціал регіону. Впровадження сучасного обладнання та систем контролю якості забезпечує стабільно високий рівень продукції, а комплексний підхід до маркетингу та логістики формує конкурентні переваги на ринку агропелет. У сукупності це створює передумови для стійкого розвитку господарства, підвищує його імідж як інноваційного та соціально відповідального виробника і зміцнює позиції в секторі зеленої економіки.

Капітальні інвестиції на запуск лінії агропелет становлять 1 260 180 грн., при цьому понад 70 % коштів спрямовано на придбання та встановлення основного та допоміжного обладнання. Передбачено резерв непередбачених витрат для забезпечення фінансової стійкості проєкту. Річні операційні витрати першого року оцінюються на рівні 2,87 млн грн. і включають витрати на сировину, енергоресурси, заробітну плату з соціальними внесками, паливо, витратні матеріали, упаковку, маркетинг, адміністративні витрати, амортизацію та відсотки за кредитом.

Прогнозований обсяг виробництва 700 т пелет на рік із середньою ціною 6 000 грн./т формує виручку 4,18 млн грн. у першому році. Операційний прибуток оцінюється у 1,31 млн грн., чистий прибуток – близько 0,89 млн грн. після сплати податків та відсотків за кредитом. П'ятирічна динаміка фінансових показників демонструє стабільне зростання: чистий прибуток збільшується до 1,46 млн грн., накопичений чистий прибуток перевищує 6,3 млн грн..

Сценарний аналіз підтверджує фінансову стійкість проєкту: навіть за песимістичним сценарієм NPV складає 1,26 млн грн., ROI – 246 %, IRR – 57 %, а за оптимістичним – NPV 2,86 млн грн., ROI 462 %, IRR 99,6 %. Точка беззбитковості – 156 т пелет на рік, що значно нижче прогнозованого обсягу виробництва, забезпечуючи швидке досягнення прибутковості. Грошові потоки демонструють окупність початкових інвестицій вже на другий рік, а до п'ятого року накопичений грошовий потік перевищує 5 млн грн., що підтверджує ліквідність та ефективність управління капіталом. Ключові фінансові показники проєкту – NPV 3,42 млн грн., модифікована теперішня вартість 3,7 млн грн., коефіцієнт вигоди/витрати 2,88, рентабельність інвестицій 273 %, термін окупності 1,45 року – що підтверджує економічну доцільність і ефективність вкладень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аранчій В. І., Макаренко П. М., Лесюк В. С. Оцінювання економічної ефективності та конкурентоспроможності аграрних підприємств. Вісник Полтавського державного аграрного університету. Серія: Економіка, управління та фінанси. 2024. № 2. С. 33–42.
2. Білоус О. В. Соціально-економічний розвиток аграрних підприємств: методичні підходи та інструментарій оцінювання. Економіка та держава. 2022. № 6. С. 49–53.
3. Біоенергетична асоціація України. Комплексний аналіз українського ринку пелет з біомаси (визначення точок зростання). Київ. 2020. 36 с. URL: https://uabio.org/wp-content/uploads/2020/04/kompleksnii_analiz_ukrayinskogo_rinku_pelet_z_biomasi.pdf
4. Бланк І.О. Економіка підприємства. Київ: Елга, 2010. 784 с.
5. Боростіна О. В., Прокопа І. В. Соціально-економічна складова аграрного виробництва в контексті сталого розвитку. Економіка України. 2023. № 5(730). С. 92–101.
6. Гуменюк М. М., Шпикуляк О. Г., Баланюк І. Р. Роль соціального фермерства в інтеграції сільського господарства до міжнародного економічного простору. Підприємництво та інновації. 2024. № 33. С. 60–66.
7. Державна служба статистики України. Сільське господарство України. Статистичний збірник. Київ. 2024. 300 с.
8. Жуковський М. О. Оцінка конкурентоспроможності підприємств аграрного сектора економіки. Актуальні проблеми економіки. 2007. № 9(75). С. 71–79.
9. Здоровець М. М., Здоровець О. І., Гаценко О. П. Сталий розвиток аграрних підприємств крізь призму соціально-психологічного управління. Economic Synergy. 2025. № 2(6). С. 21–30.

10. Іванова Т.В. Соціальна відповідальність аграрних підприємств як фактор підвищення продуктивності праці. Вісник соціально-економічних досліджень. 2020. Вип. 78. С. 57–63.

11. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Виробництво пелет в Україні: прибутковий варіант сталого розвитку? Київ. 2012. 16 с.
URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/Agriculture_dialogue/2012/PP37_Pellets_UKR_f.pdf

12. Кваша С.М. Роль людського капіталу у розвитку аграрного виробництва. Економіка АПК. 2018. № 7. С. 23–29.

13. Ковальчук І. В. Управління ефективністю діяльності аграрних підприємств у контексті сталого розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка. 2021. Вип. 37. С. 124–128.

14. Кравченко Ю.М. Адаптаційні можливості аграрних підприємств в умовах економічної нестабільності. Економіка АПК. 2021. № 4. С. 45–52.

15. Лесюк В. С. Оцінка конкурентоспроможності в контексті забезпечення економічної ефективності аграрних підприємств. Економічний простір. 2022. № 187. С. 110–121.

16. Лукінов І.І. Сільське господарство України: сучасний стан і проблеми розвитку. Київ: Урожай, 1995. 336 с.

17. Лункіна Т. І., Совщак С. С., Склева К. В. Передумови соціально-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств. Modern Economics. 2018. № 11. С. 83–89. DOI: 10.31521/modecon.V11(2018)-13.

18. Малик М.Й. Соціально-економічні засади сталого розвитку аграрних підприємств. Економіка АПК. 2008. № 10. С. 3–10.

19. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Аналітичний звіт «Стан та тенденції розвитку аграрного сектору України у 2024 році». Київ. 2025. 76 с.

20. Ольшанська О. В., Тимкован В. І. Sustainable development in agriculture and its implications for food security in Ukraine. *Journal of Strategic Economic Research*. 2021. № 2(10). С. 56–64.
21. Пархомиць М., Уніят Л., Чорна Н., Градовий В. Організаційно-економічні напрями ефективної діяльності аграрного підприємства // *Інноваційна економіка*. 2025. № 2(103). С. 41–50.
22. Педченко Н. С., Жилияков С. В. Таксономічний аналіз показників управління діяльністю агропідприємства та оцінка конкурентоспроможності. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2025. № 1(106). С. 58–68.
23. Петрова К.А. Інноваційна активність аграрних підприємств: чинники впливу та напрями державного регулювання. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 38–44.
24. Поленкова М. В. Специфіка функціонування підприємств аграрного сектору у контексті соціально-економічного розвитку України. *Економіка та управління національним господарством*. 2020. № 1(33). С. 45–52.
25. Протосвіцька О. І., Литвин Т. В., Шевченко Н. В. Забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах сталого розвитку. Монографія. Київ. КНЕУ. 2021. 240 с.
26. Рябоконт В. П. Соціально-економічні умови розвитку аграрного сектору. *Економіка АПК*. 2021. Т. 28. № 2. С. 45–52.
27. Саблук П.Т. Теоретико-методологічні основи формування аграрної політики в Україні. Київ: ІАЕ, 2012. 528 с.
28. Сас Л. С., Каліцун Ю. Є. Ресурсний потенціал аграрних підприємств у контексті діагностики зовнішнього середовища. *Actual Problems of Regional Economy Development*. 2019. № 15(2). С. 70–78.
29. Сільське господарство. Глобальні тренди та український контекст. Аналітична доповідь / за ред. Т. В. Гайдай. Київ. НІСД. 2023. 98 с.
30. Токар К. С. Оцінка конкурентоспроможності аграрних підприємств Вінницького регіону в умовах сталого розвитку. *Економічний простір*. 2023. № 189. С. 132–145.

31. Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. Соціально-економічні засади сталого розвитку сільських територій. Економіка АПК. 2020. № 9. С. 16–23.
32. Яценко В.О. Комплексна оцінка ефективності функціонування аграрних підприємств. Економіка і прогнозування. 2010. № 3. С. 74–83.
33. Chandler A.D. *Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise*. Cambridge. MIT Press. 1962. 480 p.
34. Drucker P.F. *Management Challenges for the 21st Century*. New York. HarperBusiness. 1999. 208 p.
35. Lema O. I., Matkovskyi O. A., Koval O. R., Siaryi I. V. Sustainable development of agricultural enterprises in Ukraine. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies*. 2023. Vol. 5, No. 2. P. 85–92.
36. Porter M.E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York. Free Press. 1980. 396 p.
37. Porter M.E. *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press, 1990. 896 p.
38. Ptashchenko O. V., Shersheniuk O. M. Human capital development of agricultural enterprises in the digital economy. *Journal of Strategic Economic Research*. 2024. № 3(12). P. 44–53.
39. Shebanina O. V., Burkovska A. V., Petrenko V. O. Economic planning at agricultural enterprises: Ukrainian experience of increasing data availability. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2023. Vol. 9, No. 4. P. 23–36.
40. Shevchenko A., Petrenko O. Current state of micro and small agribusiness in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2020. Vol. 6, No. 3. P. 5–19.
41. Stiglitz J.E., Sen A., Fitoussi J.-P. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. 2009. [Online]. Available: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report>

42. TMS. Лінії гранулювання (обладнання для виробництва пелет і комбікормів). URL: <https://tms.ck.ua/ua/g12033873-linii-granulirovaniya-oborudovanie>